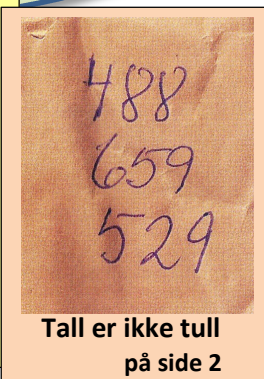
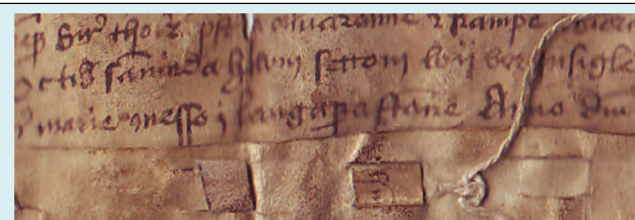

BUDSTIKKA

Norsk Posthistorisk Selskap

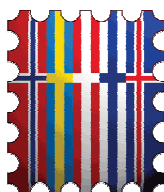

Tall er ikke tull
på side 2

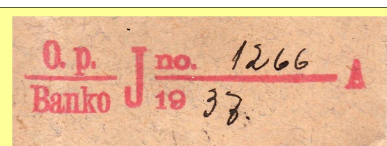

Gammel
god
årgang ..
sidene
12 -14

En utfordring, side 16

NORDIA
2014

"Farlig, farlig.." Les side 15

Eivind Postmann
– 8000 ganger over
Dagalifjellet, side 8

Verdipost side 21

I dette nummer:

Noen linjer fra redaktøren	2
Dagens applaus	2
Mobilporto	2
Lederens hjørne	3
Referat fra årsmøte 29. mars	4
Referat fra medlemsmøte 29. mars	5
Gunnar M. Loshamm:	
Posthistorie i vinden	6
Egil H. Thomassen:	
En sak for Jens Schanche	6
Jan B. Andreassen: Eivind Postmann	8
Wilfred Wasenden: Andre tider	10
Oddbjørn Salte: Bergensposten i 1735	10
Jon Kvistedal: Brev fra Ljømo	
i Elverum, datert 23. mars 1442	12
Rolf Scharning: Penger i alminnelig	
brev kunne bli dyrt!	15
Finn Bjørke: En utfordring	16
Arvid Løhre: Landpostbudet og	
dyrtidstillegget	17
Posthistorisk lapskaus	17
Arvid Løhre: En takk til Gunnar Sandbo	18
Medlemmenes 5 min	18
Erik Lunde: Mottager ukjent –	
Avsender ukjent	19
Posthistorie, filateli eller "bare" kunst?	20
Wilfred Wasenden:	
Fremsending av post i dansketiden	21
Viktige venner av NPS	24

Høstens møtedager:

Lørdag 20. september 2014

Knut Arveng: Hva skjedd i 1914

Lørdag 15. november 2014

Møtene holdes i nye lokaler i
2. etasje, "Anton B." over

Kafé Asylet

Grønland 28, 0188 Oslo kl. 13.00

Mat og drikke: tradisjonelt opplegg

Budstikka

utkommer i 2014 med fire nummer og sendes til medlemmene i NPS.

Ettertrykk tillatt for originalstoff hvis kilde oppgis (men ikke stoff merket med ©).

Ansvarlig redaktør:

Per Erik Knudsen
Ullern allé 123, 0381 OSLO
Tlf.: 0047 2250 1349
E-post: budstikka@posthistorisk.no
per.erik.knudsen@gmail.com

Norsk Posthistorisk Selskap

Adr.: Postboks 4369, Nydalen
0402 OSLO, Bankgiro: 0540 08 40395
Hjemmeside: www.posthistorisk.no

Leder: Trond Schumacher

Holmendammen Terrasse 22, 0773 OSLO
E-post: trond@schumacher.no

Nestleder: Øivind Rojahn Karlsen

Maries vei 12, 3610 KONGSBERG
E-post: oivindr@online.no

Sekretær: Arvid Løhre,

Lurudveien 28 K,
2020 SKEDSMOKORSET
E-post: arvid@online.no

Kasserer: Gunnar Melbøe

Betsy Kjeldsbergs vei 26 E, 0486 OSLO
E-post: gmelboee@online.no

Styremedlem: Henning J. Mathiassen

Revefaret 69, 3033 DRAMMEN
E-post: henning.j.mathiassen@ebnett.no

Varamedlemmer:

Arne Thune-Larsen
Melumveien 7, 0751 OSLO
E-post: arne1@gmail.com

Knut Arvang

Jonas Reins gt.2., 0360 Oslo
E-post: knut.arvang@gmail.com

Noen linjer fra redaktøren:

© Filur

"Kom senerehen til andre resultater".

Sitatet her er hentet fra *Peer Gynt* der hovedpersonen treffer *Begriffenfeldt* ved Sfinxen. Redaktøren pleier ikke til daglig sitere salig Ibsen, bare så det også er sagt.

Jeg bruker her sitatet i annen mening, med den hensikt å minne om at vi alle sitter med kunnskaper som kan bidra til å belyse nye eller relativt ukjente sider av mangfoldet *norsk posthistorie* står for.

Budstikka bringer også denne gang stoff fra medlemmer som lar være å sitte inne med sine kunnskaper. Enkelt sagt: Noen har fortellerglede! Noen forsker og formidler til oss andre.

Andre kan finne og skrive om "feil" i tidligere "sannheter". Også Ibsen skrev om sannheter. Om det er innenfor NPS-medlemmers interesseområder, er det helt fint å skrive om ny viten i Budstikka. Redaktør og medlemmer krever *ikke* at innleggene er på Ibsensk nivå. Ibsen samlet kanskje ikke frimerker eller var opptatt av posthistorie, men også som brevskriver var han betydelig. Han *skapte* posthistorie. De fleste ser imidlertid mer på innholdet i hans brev enn på konvoluttene.

Per Erik

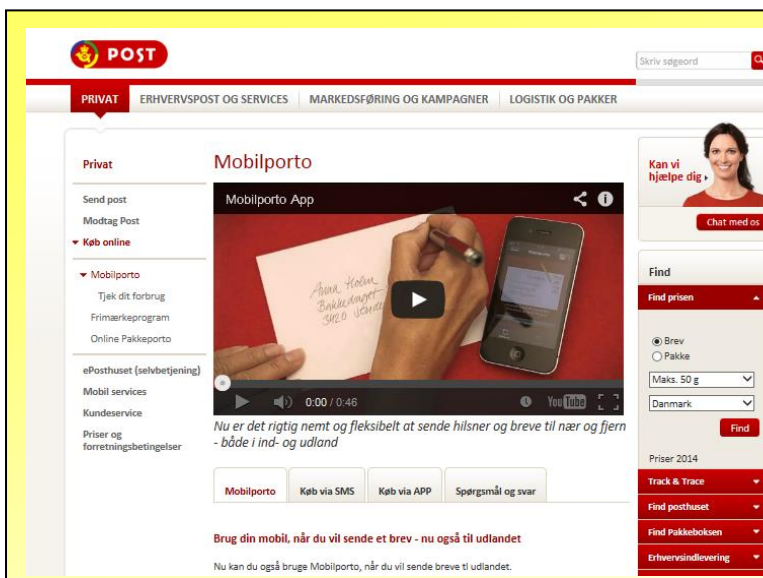
NPS har som tradisjon å skåle for Posten på alle ordinære medlemsmøter.

Mye fordi våre møter ble holdt i lokalere stilt til vår disposisjon av Posten. Men også fordi vår samlerinteresse var og er så nær knyttet til fenomenet Post.

Å invitere til skål er lederens privilegium. Jeg inviterer derfor til en applaus for Posten, ikke for hva den en gang var, men for en aktuell handling:

En applaus for det trykningsbidrag Oddbjørn Salte har fått fra Posten for denne boken!

PEK

The screenshot shows the Post Danmark website interface. At the top, there's a search bar and navigation tabs for 'PRIVAT', 'ERHVERVSPOST OG SERVICES', 'MARKEDSFØRING OG KAMPAGNER', and 'LOGISTIK OG PAKKER'. The main content area features a video player for 'Mobilporto App' with a play button. To the right, there's a 'Kan vi hjelpe dig?' section with a 'Chat med os' button. Below that is a 'Find' section with options for 'Brev' and 'Pakke', a weight selection (Maks. 50 g), and a country selection (Danmark). A 'Find' button is at the bottom of this section. On the left side, there's a 'Privat' menu with options like 'Send post', 'Modtag Post', 'Køb online', 'Mobilporto', 'Tjek dit forbrug', 'Frimerkeprogram', 'Online Pakkeporto', 'ePosthuset (selvbetjening)', 'Mobil services', 'Kundeservice', 'Priser og forretningsbetingelser'. At the bottom of the page, there's a footer with 'Brug din mobil, når du vil sende et brev - nu også til udlandet' and 'Nu kan du også bruge Mobilporto, når du vil sende breve til udlandet.'

I Danmark kan alle nå sende brev uten frimerker med bruk av mobiltelefon etc. Bildet ved siden av viser oppslag på <http://www.postdanmark.dk/> og bruk av "mobilporto" som søkeord. Kikk etter!

En tilsendt kode på tre ganger tre siffer skrives på frimerkets plass på brevet. Portoen belastes mobilabonnementet med *samme beløp som om det ble brukt frimerke*. Vi som allerede tar vare på konvolutter, får derved et nytt og ikke-katalogiserbart samleområde.

En viktig forskjell fra fysiske frimerker, er at koden bare har gyldighet en uke. Her vil det ikke kunne bli en samling av kontrollerbare "postfriske" enheter. For den saks skyld heller ikke mulig å kontrollere samleobjektet, ettersom det kanskje ikke engang blir datostemplet. Men dette er jo i høyeste grad en "frimerking" av brevene. Vil noen skrive for Budstikka om dette som samleområde?

PEK

Vi er halvveis inne i et jubileumsår hvor vi feirer nasjonen Norges fødselsattest, dvs. grunnloven, et dokument på 48 håndskrevne sider med 110 paragrafer inndelt i fem kapitler. Det er trønderen *Johan Matthæus Buschmann* som med sin formskjønne håndskrift er blitt tilkjent æren av å ha ført dokumentet i pennen.

Etter lovteksten følger Riksforsamlingens godkjennelse fra 17. mai 1814 etterfulgt av underskriftene med røde lakksegl fra de 112 representantene som møtte på Eidsvold.

Vi har lært at det var prins og tronarving *Christian Frederik* som stilte seg i spissen for en norsk selvstendighetserklæring og som sammen med fremstående menn i sør besluttet å skrive ut et landsdekkende valg til en grunnlovgivende forsamling. Tiden var knapp. Grunnlov og kongevalg måtte på plass før den svenske hæren rykket nordover fra kontinentet og satte makt bak avtalen fra Kiel om overleveringen av Norge til Sverige, et resultat av at dansk kongen hadde valgt feil side under Napoleonskrigene.

Men hva har dette med post og posthistorie å gjøre og som derfor gjør krav på oppmerksomhet og spalteplass i Budstikkas leder i jubileumsåret?

Før jeg svarer på dette, må jeg legge noen fakta på bordet. Kunnngjøringen og instruksjer om det forestående valget til Riksforsamlingen utgikk med Christiania-postene den 19. februar 1814. I brevene til amtmennene fremgikk at åpningen av Riksforsamlingen var fastlagt til 10. april.

At Nord-Norge ikke var representert i Riksforsamlingen da Norge fikk sin grunnlov og samtidig valgte Christian Frederik som sin første konge i det frie Norge, valgt av en grunnlovgivende forsamling til å ta rommet etter *Håkon (den gode) Adalsteinsfostre* og *Sverre Sigurdsson*, har vært trukket fram i mediene de seneste ukene.

Plausible forklaringer har vært de store avstandene og den knappe tiden som var til rådighet. At første valggrunde skulle skje i kirkene, der hver menighet skulle velge to valgmenn, som så i neste runde skulle møte de øvrige valgmennene fra amtet, for så å velge tre representanter fra hvert amt til å møte på Eidsvold, var en prosedyre som nødvendigvis måtte ta noe tid.

At folket i nord var opptatt med Lofot- og loddefisket på denne tiden av året, og som gjorde at mennene ikke kunne delta i lokalvalgene i kirkene på hjemstedet der de kom fra før etter at fisket var over, blir også trukket fram som en viktig del av forklaringen.

Men den viktigste forklaringen til den manglende representasjonen fra Nord-Norge er i stor grad blitt underkommunisert. Det er dette '*avsindige misforhold*', for å bruke et klassisk uttrykk av Darwin P. Erlandsen i Dagbladet i sin tid, jeg nå ønsker å gjøre noe med. Den viktigste forklaringen til de nord-norske representantenes fravær på Eidsvold var båtposten nordover fra Trondhjem. Som kjent var *båtposten den eneste kommunikasjonsvei for post nordover til 'Nordlandene' på denne tiden*.

Det var storm langs kysten i vintermånedene i 1814, og den aktuelle båtposten som fraktet befaling og instruksjer om det forestående valget nådde fram til amtmannen i Nordland (Bodø) først den 20. mars og til amtmannen i Finnmarken (Alta) med den samme postekspresen den 14. april!

Da var allerede forhandlingene på Eidsvold i gang. Likefullt ble det på forsommeren i 1814 avholdt valgmannsvalg i kirkene i både Nordland og Finnmarken; ingen visste hvor lang tid Riksforsamlingen ville være samlet. Men innen valgmennene i våre to nordligste fylker var rede til å velge sine representanter til Riksforsamlingen, var begivenhetene på Eidsvold allerede over. Atter en gang var det den utilstrekkelige og langsomme postgangen nordover som gjorde at Nord-Norge befant seg utenfor politikken og var avskåret fra å delta på Eidsvold under de dramatiske begivenhetene på vårparten i 1814.

Med ønske om et fantastisk jubelår og en god sommer fra

Trond

**PROTOKOLL FRA ÅRSMØTE I NORSK
POSTHISTORISK SELSKAP** lørdag 29. mars 2014,
Kafé Asylet, Grønland 28, 0188 OSLO.

SAKSLISTE:

- 1) Konstituering.
  - a) Godkjenning av innkalling.
  - b) Valg av dirigent og sekretær.
  - c) Valg av to medlemmer til å underskrive protokollen.
- 2) Styrets årsmelding.
- 3) Rapport fra Dr. Per Gelleins Minnefond.
- 4) Regnskap.
- 5) Fastsettelse av kontingent for 2015.
- 6) Budsjettforslag 2014.
- 7) Valg: Leder (1 år), 2 styremedlemmer (2 år), 2 varamedlemmer (1 år), revisor (1 år),
- 8) 2 styremedlemmer i Dr Per Gelleins minnefond (i tillegg til leder av NPS) (1 år) og valgkomité.

1) Konstituering.

a) Godkjenning av innkalling. Møtet ble åpnet av leder Trond Schumacher kl. 13:27. Det var 28 medlemmer med stemmerett innskrevet i møteprotokollen. Innkalling med sakliste var kunngjort i Budstikka nr. 1 og på Selskapets hjemmesider.

Vedtak: Innkallingen godkjent.

b) Valg av dirigent og sekretær.

Vedtak: Ivar Sundsbø ble valgt til dirigent og Arvid Løhre til sekretær.

c) Valg av to medlemmer til å underskrive protokollen.

Vedtak: Tore Berg og Bjørn Muggerud.

2) Styrets årsmelding.

Årsmeldingen var gjengitt i Budstikka nr. 1, 2014, og ble lest og gjennomgått av dirigenten. Tre av foredragsholderne fra 2013 var til stede, og fikk applaus etter forslag fra dirigenten.

Vedtak: Årsmeldingen 2014 godkjent uten merknader.

3) Rapport fra Dr. Per Gelleins minnefond.

Rapporten for 2014 ble lest opp i sin helhet av Trond Schumacher:

- «I 2014 er fondets egenkapital på kr 129.963. Av dette er kr 100.000 grunnkapital som ikke kan røres. Rentenivået i Norge i fjor var fortsatt lavt. Takket være to generøse donasjoner rett før årsskiftet på til sammen kr. 16.500, kan tildelingene i år fortsette på et tilnærmet normalt nivå.

Det er i år 30 år siden fondet ble opprettet. Det totale beløpet som er utdelt gjennom alle disse årene, inkludert årets tildeling, er på imponerende kr 296.000.

Årets søknadsfrist har vært kunngjort både på vår hjemmeside og i Budstikka. Etter fristens utløp den 20. mars, forelå det fem søknader til behandling. Det ble søkt om til sammen kr 14.000, samt to uspesifiserte beløp. Alle prosjektene er solide og godt begrunnet. I forbindelse med årsmøtet i Norsk Posthistorisk Selskap, 29.3.2014, utdeles **kr 12.000** fra Dr. Per Gelleins Minnefond til fem prosjekter fordelt slik:

- 1) **Oddbjørn Salte, kr 3.000,-** til trykking av boka: «Jens Schanche / Rapporter om tilstanden i det Norske Postvæsen 1752-1754».
- 2) **Knut Glasø, kr 2.000,-** til utgivelse av bok om T(h)ronhjems bypost.
- 3) **Stempelgruppen i Rogaland v/ Hallvard Slettebø, kr 3.000,-** til omkostninger og trykningsbilag for håndboka: «Poststemplene i Rogaland 1848-2014».

- 4) **Arne Eriksen, kr 3.000,-** til bokprosjektet: «Feltpostinspektøren – posten går i krigen» (arbeidstitel).
- 5) **Krigs- og Feltpostforeningen (KFF) v/ Bjørn Muggerud, kr 1.000,-** til utgivelse av en bok av Per-Christian Wallén med arbeidstitelen: «Soviet Censorship during WWII». Oslo, 29.3.2014, *Trond Schumacher* (sign.) – *Ivar Sundsbø* (sign.) – *Arvid Løhre* (sign.) »
Vedtak: Rapporten fra Dr. Per Gelleins Minnefond 2014 ble tatt til orientering.

4) Regnskap.

Regnskapet 2013 for NPS og Gelleins Minnefond var gjengitt i Budstikka nr. 1, 2014, og ble kort kommentert av kasserer Gunnar Melbøe. Revisor Peer-Christian Ånensen hadde revidert regnskapene og funnet alt i orden.

Vedtak: Regnskapene godkjent uten merknader.

5) Fastsettelse av kontingent for 2015.

Styret foreslo ingen endring av kontingenten for 2015.

Vedtak: Kontingenten endres ikke, og blir kr 400 for 2015.

6) Budsjettforslag 2014.

Styrets forslag til budsjett, gjengitt i Budstikka nr. 1, 2014, ble gjennomgått av kasserer Gunnar Melbøe. Det var ingen forslag til endringer.

Vedtak: Budsjettforslaget for 2014 godkjent.

7) Valg.

Valgkomiteen, som bestod av Per Kindem og Jan Kr. Isaksen, la fram en skriftlig innstilling. Dirigenten ledet valget. Styret foreslo gjenvalg på valgkomiteen.

Vedtak: Valgkomiteens innstilling ble fulgt, og følgende ble enstemmig valgt:

Leder, 1 år: Trond Schumacher (gjenvalg)

Styremedlemmer, 2 år: Arvid Løhre og Henning J. Mathiassen (gjenvalg).

(Gunnar Melbøe og Øivind Rojahn Karlsen var ikke på valg.)

Varamedlemmer, 1 år: Arne Thune-Larsen og Knut Arveng (gjenvalg).

Revisor, 1 år: Peer-Christian Ånensen (gjenvalg)

Styret for Dr Per Gelleins minnefond:

Leder (formann) for NPS samt Ivar Sundsbø og Arvid Løhre (begge gjenvalg).

Valgkomité: Per Kindem og Jan Kr. Isaksen (begge gjenvalg).

Årsmøtet ble deretter hevet av dirigenten kl. 13:44.

Oslo, 29.3.2014

Arvid Løhre (sign.), årsmøtets sekretær.

Tore Berg (sign.) *Bjørn Muggerud* (sign.)

Trivelig å være på årsmøte i NPS.

REFERAT FRA MEDLEMSMØTET 29.3.2014

Klokka var ikke mer enn knapt fem på to, da Trond tok ordet og gjennomgikk planene for høsten. Knut Arvang vil stå for hovedposten på møtet 20. sept., mer om det et annet sted i Budstikka. Til møtet 15. nov. kunne Trond tenke seg noe i forbindelse med 1914 og 100-årsminnet for utbruddet av Første verdenskrig. Bjørn Mugerud ble spurt

om han kjente noen som kunne fortelle om norske forhold, for eksempel om post fra internerte utenlandske stridende. Bjørn kunne i farten nevne en danske. Vi får se hva det blir til, følg med!

Vårt engasjement under Nordia 2014 blir ikke et tradisjonelt «åpent møte». Det blir nok heller snakk om korte presentasjoner fra scenen, og omvisning etter «svensk modell». Vi kommer helt sikkert tilbake til dette i Budstikka 3/2014, når mer er bestemt.

Så spurte Trond om alle hadde sett det nye på hjemmesiden. Vi hadde fått «Nyttige linker» for alle som jobber med posthistorie. Tilbakemeldinger og forslag på andre nettstedet som burde være nevnt, mottas med takk!

Hovedposten med Oddbjørn Salte

Deretter ga Trond ordet til Oddbjørn Salte, som hadde satt som tittel på sitt foredrag: «**Dykk i arkivet – arkivstudier og Jens Schanche**». Nå er referenten i den heldige situasjon at hele foredraget, både PowerPoint-en og teksten, ligger fritt tilgjengelig på vår hjemmeside, posthistorisk.no. For det er vel ingen i NPS, som ikke på en eller annen måte har muligheter for å komme seg på INTERNETT og lese det man måtte være interessert i der?

Vel, kanskje noen fortsatt sverger til papir? Kanskje noen til og med kan slutte seg til en liten omskrivning av Henrik Ibsen, siste akt av «Brand»? Slik kan det kanskje også formuleres: «*Internett har dårlig rykte, evig eies kun det trykte!*» For dere er det også et håp.

Trykningen av materialet om Jens Schanche er nær forestående, og da er det bare å kjøpe boka. Den vil bli et helt sentralt kildekrift for den norske posthistorien.

- **Og når kommer boka**, var spørsmålet? - Den skal komme første uka i mai, var svaret, og bli på 370 sider!

Oddbjørn Salte får en fortjent takk – for foredraget og for alt han gjør for norsk posthistorie og for norske posthistorikere.

Og så var det tid for servering, men vårt vertskap på Asylet hadde denne gang litt problemer. Det var en usedvanlig vakker vårdag i Oslo, og det gjorde at de hadde et innrykk av usedvanlig mange kunder på en tidlig lørdag. Drikkevarene måtte til å begynne med kjøpes nede. Men det gikk greit, og etter en stund fikk vi som vanlig en bemannet bar i 2. etasje, bare for oss.

De tradisjonelle skålene kunne tas i tur og orden. For Selskapet og de 29 som var til stede (15:02), for våre fraværende, ca. 142 medlemmer (15:08) og for Postverket, som det engang var (15:14).

Og så var det tid for **medlemmenes 5-minutter**.

- **Gelleins minnefond** hadde mottatt to eksemplarer av Norsk Skipsposthistorisk Forenings Særtrykk nr. 5, opptrykk av «**Om statens dampskibsfart og en del dermed sammenhengende privat dampskibsfart**» ved James Pedersen», sammen med en skriftlig takk fra Skipspostforeningen ved Odd Arve Kvinnesland. Styret bestemte at ett eksemplar skulle følge sammen med takkebrevet til arkivet, mens det andre skulle selges på dagens møte til inntekt for Selskapet.
- Vårt æresmedlem **Tore Gjelsvik** har startet et opphørssalg av restopplagene på sin litterære produksjon, og sendt oss et brev og en oversikt. (Mer om det på **side 18** i dette nummeret.)
- **Ivar Sundsbø** oppdaterte oss om arbeidet med Nordia 2014, og ba om påmeldinger, frist 1. juni. Han nevnte litt omkring de inviterte samlingene.

- **Tore Berg** reklamerte for Nordia 2014-produktene. Utstillingen trenger den støtten ved at du kjøper litt ekstra!
- **Knut Buskum** reklamerte for et rimelig og bra bokbinderi på Gjøvik. Referenten regner med at hvis du henvender deg til Knut, vil du få nærmere informasjon.
- **Knut Arvang** minnet om at det var 1 uke og 1 dag til postkortmessen i Råde.
- **Oddbjørn Salte** takket for støtten fra Gelleins minnefond til bokprosjektet sitt, også for støtten fra Norwex-fondet.
- **Ole Jørgen Grann** snakket litt om moderne posthistorie, litt om «etterstempling», og kunne fortelle at postkontoret der han bor, på Lambertseter, også er lagt ned nå.

Fler 5-minutter-innlegg på side 18

Til slutt var den vanlige spontanauksjonen, utmerket håndtert av Trond som auksjonarius og Øivind som bisitter. 23 medlemmer var fortsatt til stede, og det var tilløp til heftig budkamp på enkelte objekter. Det nevnte særtrykket innbragte 90 kr, Steens posthistorie fra Kristiania gikk for 200 kr.

Arvid

Penger i brev.

Rolf Scharnings artikkel på side 15 her i Budstikka nr. 2 er resultat av kvalitetssikring av og samarbeid med Arvid Løhre. Redaktøren synes det er fint at Budstikka får dra vekslers på flere medlemmers ekspertise og kunnskap, samtidig.

Et ekstra supplement til Rolf Scharnings artikkel :

I våre dager er det fortsatt, i flg. Postens hjemmeside, www.posten.no forbudt å sende penger i vanlige brev. Det er heller ikke tillatt å sende penger i rekommenderte brev. Vi blir henvist til verdibrev.

I praksis stoppes i dag antagelig ikke andre brev av Posten enn hvor det tydelig fremgår at de inneholder penger. Men hvem andre enn "tanta Agathe" som sender konfirmasjonsgave, legger i dag penger i vanlige brev? Penger kan jo sendes billigere og enklere gjennom nettbank enn i brev?

Vi får selvsagt ikke erstatning for penger som forsvinner i posten, hvis de ikke er sendt i verdibrev. En annen ting er at frankeringsgyldige frimerker heller ikke kan sendes i rek.-brev! De regnes som ihendehaverpapirer... Slik var det jo også før i tiden, jfr. sitert reglement hos Rolf.

(Artikkelen nederst på denne side og den neste omhandler for øvrig hva som i gammel tid kunne skje med verdibrev.)

Internasjonale postbestemmelser (UPU) som Norge er bundet av for post over landegrensene, har bestemmelser om at penger kun kan sendes i verdibrev/ registrerte brev. Bryter vi bestemmelsene, så mister vi kanskje pengene om de blir oppdaget – men vi blir ikke bøtelagt/straffet som vi i Norge visstnok kunne til 1997.

Har noen av NPS-medlemmene eksempler på at vanlige brev med penger i, har medført straffeporto og/eller annen straff i nyere tid?

Posthistorie i vinden.

Gunnar M. Loshavn skriver dette som kommentar til Norwex 1980-flagget, se Budstikka nr. 1/2014:

Like etter utstillingen kunne forbundsklubbene søke om å få tildelt et av de blå flaggene. Dette ble gjort av Farsund Filatelist Forening - som ble tildelt ett. En utlodning av flagget ga en god og kjærkommen inntekt til foreningskassa - og den heldige vinner ble undertegnede.

Etter å ha tilbrakt en del av ferien " i utstillingslokalet"- både med montering og vakthold, satte jeg stor pris på flagget. Dette er fremdeles i bruk på hytta utenfor Loshavn på fine sommerdager.

Den første tiden fikk jeg mange spørsmål om flagget – noe som har minket med årene. Båtfolket har vel vendt seg til det - og vet hva det står for. Flagget begynner nå å bli litt slitt, og går nok snart over i samlingen min om "frimerkerarieteter" - avdeling posthistorie.

Årets første overnatting på hytta (fredag 4. april) ble i år feiret med "Norwex-flagget" til ære for "Budstikka!" (mot normalt det norske flagget). Tradisjon tro var middagen fersk torsk (direkte fra sanke-teina) med øl og dram.

En sak for Jens Schanche av Egil H Thomassen

Innledning

I 1750 ble spørsmålet reist om Norge skulle avskaffe ordningen med postbønder, og gå over til det danske systemet med betalte postførere. De geografiske forholdene i Norge talte imidlertid for at det var økonomisk fordelaktig å beholde postbøndene. Med bakgrunn i et kort vikariat som postmester i Trondheim, dro **Jens Schanche** i 1752 til Generalpostamtet i København og tilbød sin tjeneste og sine ideer i dette spørsmålet. Det resulterte i et oppdrag med mandat å undersøke postforholdene i Norge. Schanche foretok i 1753 befarings av postrutene i Norge sør for Trondheim, observasjoner som resulterte i en grundig rapport med navn på postgårder og postbønder, avstander mellom gårdene samt kommentarer fra enkelte postbønder.

Schanches rapport avdekket en generell misnøye med plikten å være postbonde, noe Schanche foreslo å avhjelpe ved å gi bøndene lønn og styrke deres rettigheter med fritak for militær- og rettstjeneste, skyssplikt og vegarbeid.

Som belønning for sine tjenester ble Jens Schanche i 1758 utnevnt som **postkontrollør**, et nyopprettet embete.

Stillingen medførte kontroll av postkontorer og postforsendelser med sikte på å få slutt på misligheter som tyveri av pengeforsendelser. **En spesiell hendelse innenfor hans ansvarsområde oppsto noen år etter at han hadde tiltrådd.**

Ved befaringen av ruten Christiania-Stavanger i 1753 hadde Schanche ført opp 20 postgårder mellom postkontoret i Brevig og utvekslingsstedet for Kragerø postkontor. Brevig var rutens viktigste knutepunkt. Herfra gikk det bipost til Skien, og brev til Porsgrund og Langesund ble ekspedert over Brevig postkontor. Postruten gikk ikke innom Kragerø.

Post til og fra Kragerø ble sendt i en mindre veske, som ble utvekslet på postgårdene Moe eller Lønne i Sannidal.

Fra utvekslingsgården i Sannidal og til neste postkontor i Arendal hadde Schanche listet opp ni postgårder. **På strekningen mellom Brevig og Arendal skjedde det i 1765 et grovt tyveri fra ei postveske.**

Arendal. Etter gammelt litografi

Saken

Posten hadde avgått fra Christiania fredag middag 3. mai 1765, og da den ankom Arendal mandag 6. mai, et døgn forsinket, oppdaget postmester **Petter Smith** at en av sømmene på veska var blitt skåret opp og sydd igjen. Det manglet verdibrev for til sammen 1.420 rdl. 84 sk.

Postmester Smith i Arendal meldte umiddelbart tyveriet til postkontrollør Schanche. Schanche var på dette tidspunktet også blitt utnevnt til postmester i Christiania. Det anstrengende arbeid med å skjømte plikter både som kontrollør og mester hadde begynt å tære på kreftene. Han delegerte derfor denne saken til sin sønn **Carsten Schanche**.

Det ble nødvendig for Carsten Schanche å befare hele postruta fra Arendal og nordover. Ved Kragerø hadde postveska ikke blitt åpnet, så det siste poststedet som hadde åpnet og kontrollert veska var derfor Brevig. Det var registrert 29 postgårder på strekningen til Brevig og selv om noen gårder delte på postskysssen, så var de fleste aktuelle for en kontroll.

Brevig. Akvatint av John W. Edy.

Carsten Schanche fant ikke noe mistenkelig før han kom til Brevig. Om posttyven hadde vist et godt talent som postveske-reperatør, kunne ikke det samme sies om hans evne til å skjule spor. I Brevig var det nylig blitt fanget en tyv som hadde stjålet to tepper. Han var blitt avslørt av spor i snøen, og for å slippe unna hadde han tilbudt seg å betale 10 rdl.

Tilbudet ble godtatt og den bestjålne bonden oppdaget til sin forbauselse at han hadde fått en 100 rdl. seddel. Samme person hadde strødd om seg med penger, et sted 100 rdl., et annet sted 60 rdl. og hos en nabo hadde han deponert 510 rdl. Ettersøking ble igangsatt, og utenfor Kragerø ble **Rasmus Thorsen** fra husmannsplassen Myren arrestert. Han tilsto tyveriet.

Slik ble historien fortalt: Da posten var kommet til gården **Moe i Sannidal** 6. mai var den faste postdrengen nettopp kommet tilbake fra Kragerø og ikke frisk. Postbonden overlott derfor til drengen **Torgier Berulfsen** å føre postveska til neste gård; **Østerholt i Nedenes** fogderi.

Da Torgier var kommet til annekskirken ble han tatt igjen av en bekjent, den nevnte Rasmus Thorsen, som fortalt at han skulle samme vei og tilbød seg å ta med postveska. Torgier så for seg en fridag og sa takk til tilbudet. Så snart Rasmus var blitt alene, tok han en avstikker, skar opp en av sømmene i veska, tømte den for verdipost og sydde den igjen.

På Østerholt ble det ikke reagert på at det var Rasmus som kom med veska, han hadde tidligere vært postdreng i 11 år på Lønne. Postveska ble derfor ubemerket sendt videre til Arendal.

Etter tilståelsen samlet lensmannen inn 1.311 rdl. av det stjalne beløpet. Postmester **Lars Grefsen** i Kragerø fikk overlevert 65 brev for utsending, hvorav det bare var 3 som ikke hadde vært åpnet. I retten ble det sagt: «*Den mageløse taabelighed, som Rasmus Thorsen havde lagt for Dagen, vidner ikke just om nogen klar Forstand.*»

Denne karakteristikken bekreftes av at den tidligere postdrengen med over tusen riksdaler på lomma, hadde forsøkt å stjele to tepper som hang til tørk.

Underretten dømte ham som stimann til halshugging, steile og hjul. Men så vel en ekstra lagmannsrett som overretten fant dommen for streng. Han kunne ikke dømmes som landveisrøver, bare som tyv av kongens post.

For dette dømte de øvre rettsinstanser **Rasmus Thorsen Myren til kagstrykning (pisking), brennemerking som tyv og straffarbeid på livstid.**

Dessuten måtte han erstatte de manglende 101 rdl. 84 sk. Postdrengen Torgier Berulfsen, som hadde overlatt veska til Rasmus, ble for «*Ladhed og Dovenskab og ikke havet forrettet sitt Erinde med at bringe Posten til sitt rette Sted*» dømt til fire måneders festningsarbeid. Dessuten ble han stilt solidarisk ansvarlig for det manglende beløpet.

Retten fant at postbonden Torger Moe ikke hadde noe ansvar for de begåtte handlinger.

Kragerø. Akvatint av John W. Edy.

Avslutning

Jens Schanche var 1700-tallets betydeligste norske posttjenestemann. Han la grunnlaget for postreformen av 1758, hans arbeide som postkontrollør førte til at tyveri av verdibrev opphørte og han virket som postmester i Christiania fra 1763. For sine tjenester ble han utnevnt til kanselliråd, en honorær embetstittel.

Sviktende helse førte til at han gikk av som postmester i 1780, men han beholdt embetet som postkontrollør selv etter at han flyttet tilbake til Trondheim. Der døde han nær 70 år gammel i 1787, Norges første og eneste offisielle postkontrollør.

Egil H. Thomassen

Kilder:

Hans Berrum: «*Norges posthistorie 1720-1814*»
J.W. Cappelens Forlag, Kristiania 1906

Olaf Jæger: «*Norges postmestere 1647-1814*»
Poststyret, Bergen 1950

Riksarkivet, Generalpostamtets pakkesaker, pk.32:
«*Indkomne breve og Documenter den imellom Brevig og Ahrendahl den 3 Maji 1765 Røvede Post angaaende.*»

Dagens kart som dekker gjerningsstedet.

EIVIND POSTMANN - 8000 ganger over Dagalifjellet

Dagali ligger 800 meter over havet ved Numedalslågen i øvre Buskerud. Bygda var en del av Opdal (Uvdal fra 1920) i Numedal fram til 1944 da den ble overført til Hol kommune i Hallingdal. Poståpneri ble opprettet 15.8.1884, "med ugentlig Bipost til og fra Opdals Postaabneri" som det står i sirkulære 13/1884. Poståpneriet i Uvdal var opprettet 1.7.1859.

I 1892 fikk Even Aslesen Bækkene (f.1867) fra Dagali kontrakt som postbefordrer for denne strekningen. Ruten gikk fra Dagali opp over Dagalifjellet til 1100 moh. og ned i Uvdal til 600 moh.. Strekningen er på 35 km. Han brukte ski om vinteren, gikk til fots om sommeren. Seinere tok han i bruk sykkel sommerstid. Han overnattet i Uvdal og returnerte langs samme rute neste dag.

De første årene var det en tur pr uke. Fra 1899 to turer og fra 1907 tre turer i uka. Han gikk gjerne under navnet Eivind post-mann. En som het Even, ble vanligvis kalt Eivind.

Han var utstyrt med tønnerelver og ammunisjon av Postverket, men i følge sønnen lå dette alltid trygt innlåst hjemme i Dagali.

I sin 34-årige tjeneste med postskreppa til-bakela Eivind en strekning som sju-åtte ganger rundt jorda. Han passerte Dagalifjellet ca. 8000 ganger til fots, på sykkel eller ski. Oftest ble det på ski, det er snø og skiføre på fjellet minst 7 måneder i året.

I oktober 1925 fikk han følgende brev fra postsjefen i Kongsberg:

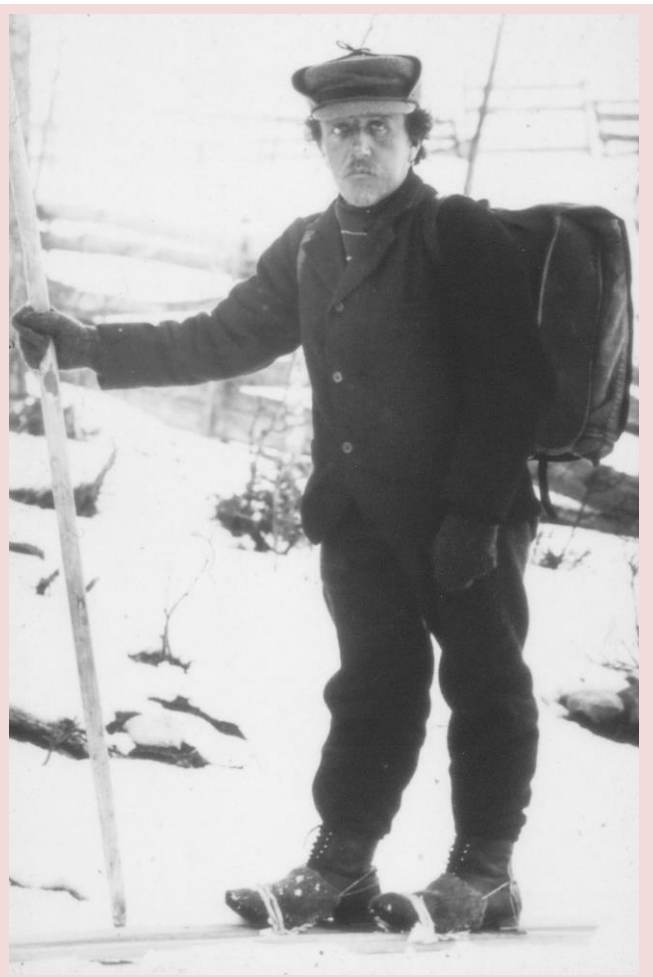
Herr E. Bækkene

Ruten Dagali-Gjeilo skal fra 1 desbr ophøre som landpostrute og overgaa til kjørende bipostrute, 3 gange ukentlig. Anbud herpaa bedes indsendt snarest.

Det er Poststyrets mening at nedlegge ruten over fjeldet naar De slutter, og indskrænke den til Uvdal - Brostrud- og til Noreanlegget - Brostrud naar banen er færdig.

Jeg vil derfor raade Dem til at henvende Dem til en læge og av ham faa attest for at De har en svækket helbred og bør slutte som landpostbud. De vil da ganske sikkert faa invalidepensjon som er like god som alm. Pensjon.

Med hilsen Deres E. Kristiansen.

Even Aslesen Bækkene.

Foto: Halvor Kylesdal, Uvdal, bearbejdet av Johan Brun
Fra Nore og Uvdal kommunes fotosamling.)

Hr. E. Bækkene.

Ruten Dagali - Gjeilo skal fra 1 desbr ophøre som landpostrute og overgaa til kjørende bipostrute, 3 gange ukentlig. Anbud herpaa bedes indsendt snarest.

Det er Poststyrets mening at nedlegge ruten over fjeldet naar De slutter og indskrænke den til Uvdal - Brostrud - og til Noreanlegget - Brostrud naar banen blir færdig.

Jeg vil derfor raade Dem til at henvende Dem til en læge og av ham faa en attest for at De har en svækket helbred og bør slutte som landpostbud. De vil da ganske sikkert faa invalidepensjon som er like god som alm. pensjon med hilsen!

Deres
E. Kristiansen

Eivind sluttet i månedsskiftet mars-april 1926. I følge sønnen hadde han kr. 3000 i årslønn fra posten da han sluttet og fikk pensjon på 2000. Om det var invalidepensjon kjenner jeg ikke til. Eivind levde i 29 år til og døde i 1955. Så "svækket helbred" hadde han nok ikke i 1925!

Jan B.
Andreassen

På neste side bygdebrev fra Dagalid og et senere Rek.-brev fra Dagalid til Kristiania.

På side 17 er en artikkel av Arvid Løhre om Landpostbudet og dyrtidstillegget. Arvid ble inspirert av Jans foredrag på medlemsmøtet 30.november 2013 og av denne artikkelen. Redaktøren har ingen motforestillinger når NPS-medlemmer inspirerer hverandre til posthistoriske innlegg i Budstikka.

Bergensposten i 1735

Kilde: Rigsarkivet i København

Helt fra starten av var det store vanskeligheter med regelmessig postgang i de norske postrutene, og Bergensruta sammen med strekningen Stavanger – Kristiansand voldte store problemer. Her var forsinkelsene store og vedvarende, og naturlig nok valgte forretningsstanden andre løsninger for sin korrespondanse enn å sende sine brev med den ordinære posten.

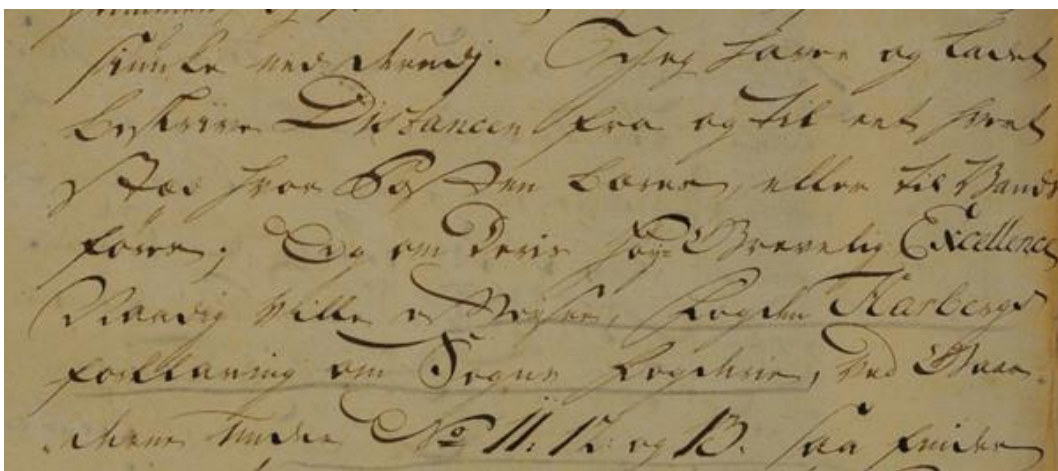
Om det var store problemer med å få fram posten mellom Stavanger og Kristiansand, så var problemene formidable i ruta Bergen – Christiania.

Etter som postmengden økte, forsterket problemene seg. Det ble gjort mange forsøk på å få en oversikt over situasjonen og en forbedring av postgangen.

Postmestrene, amtmenn og fogder måtte sende inn rapporter og oversikter om situasjonen i sine områder, og det ble rapportert om mange problemer. Det var Postbøndene som fikk skylda og var "synderne". De var sen-drekte, late, upålitelige osv. Det vanket bøter og straff, men situasjonen ble ikke bedre. Det følgende dokumentet fant jeg i København. Dette dokumentet beskriver godt de håpløse forhold postbøndene måtte slite med i Hordaland og Sogn, og det hører sammen med en rekke dokumenter som ble innsamlet i 1735.

Oddbjørn Salte

Et utsnitt av brev fra amtmann Ulrich Kaas til visestattholderen Christian Rantzau er vist nedenfor, hele brevet på neste side.

Ulrich Kaas var stiftsbefalingsmann/amtman med sete i Norges største by, Bergen, i perioden 1732-38.

Christian Rantzau var visestattholder i Norge i perioden 1731-39. Hans biografi finnes i Dansk Biografisk Leksikon og kan leses på denne adressen:

<http://runeberg.org/dbl/13/0413.html>

Av spesiell interesse er at Rantzau i høy alder tilintetgjorde gammelt arkivmateriale stjålet (medbragt) fra Norge.

ANDRE TIDER.

Av Wilfred Wasenden.

Følgende utdrag fra sirkulære, datert **25. september 1866**, tyder på at det i gamle dager kan ha vært noe spesiell service knyttet til de normale tjenestene som ble utført av postvesenet. Ut fra innholdet i skrivelsen kan en anta at det, på enkelte poststeder, kan ha gått livlig for seg med aktiviteter som ikke var i samsvar med gjeldende postreglement. I sirkulæret kan vi lese følgende:

- I. 1. Ingen Postfører eller Jernbane-Postexpediteur maa befatte sig med Udsalg af Øl, Brændeviin eller andre stærke Drikke eller holde Keglebane, Billard eller offentligt Forlystelsessted af noget Slags. Hellerikke maa de have Ansættelse ved nogen saadan Bedrift. Forsaa vidt nogen Functionair af nævnte Slags for Tiden maatte have nogen saadan Befatning som ovenfor ommeldt, maa han dermed ophøre senest inden 14 April førstkommande, da han i modsat Fald vil blive afskediget fra Postvæsenets Tjeneste. Ovenstaaende gjælder lige meget, om vedkommende Bedrift forestaaes af Functionairen selv eller af nogen af hans Huusstand.
2. Postmestere, Postexpediteurer og Postaabnere ville have nøie at vaage over, at foranstaaende Forskrift bliver overholdt, og gjøre Indberetning — Postaabnerne til det Postkontor, hvorunder de sortere, og Postmestere og Postexpediteurer til Departementet — om enhver forekommende Overtrædelse af samme.
3. Ved samme Leilighed indskjærpes det saavel Postmestere og Postexpediteurer som Postaabnere at føre nøie Indseende med Postførernes og Jernbane-Postexpediteureres Tjeneste-Forhold og strax at indberette, om nogen Mislighed i saa Henseende maatte findes, særlig om nogen saadan Functionair maatte antræffes beruset i Tjenesten.

Med trusselen om oppsigelse fra tjenesten må vi gå ut fra at postekspeditører og postførere som måtte ha vært engasjert i ølsalg eller medvirket til drift av kjeglebaner, billiard eller andre former for offentlig forlystelse avsluttet slike tilleggsaktiviteter.

Dog må det være lov til å anta at enkelte av dem som frekventerte slike fornøylessteder kan ha blitt noe mismodige over å ha mistet et lokalt aktivitetstilbud.

Sakset fra det rikholdige sirkulærearkev i Postbiblioteket

***”Deris Höy-Grevelig Excellence
Höi-Velbaarne Hr Stadtholder
Geheime Conferenz Raad og Kammer Herre!***

Udj underdanig følge af Deris Höy-Grevelig Excellences Naadige Skrivelse af 12te Martj sidstleden, har ieg saa vel taget Postmæsterens meening om Postens gang 2de gange om Uggen til og fra Bergen, som og fra de 2de Fogder Andreas Jessen over Nordhordlehn og Woose Fogderier og Anania Christopher Harberg over Yttre og Indre Sogn Deris Relation ved Christiania Stiftes slutning, og den igien for af Bergens Amt modtages: Min underdanige betenkning om Postens gang 2de ganger om Uggen, er denne. Een bestandig Post-Rytter eller Postbærer her udj Bergenuus Amt, er i henseende til Vejens vanskelighed gandske u-muelig, baade udj henseende til Vejens Længde og vanskelighed, at kunde fremføre Posten; Det længste Som her udj Amtet bestandig kand Riides er om Sommeren, endten fra Lerdahls-Ören til og over Fille-Fiældet, indtil Christiania Postdrager eller Rytter, tager Posten. Men derimod om Vinteren, kand u-muelig Rides nogen stæd; men den som bærer Posten, maae gaae med 2de Runde Træ paa benene, hvorved hand trykker sneen sammen, og saaledis befries for at

*siunke ned derudj. Jeg haver og ladet
beskrive Distancen fra og til eet hvert
Stæd hvor Posten bæres, eller til Vands
føres; Og om Deris Höy-Grevelig Excellence
Naadig ville eftersee, Fogden Harbergs
forklaring om Sogns Fogderie, ved Gaard
erne under No 11: 12: og 13: saa findes*

der at 3 Gaarder ere Lagde til Postens försel, over Fille-Fiældet, hvoraf eenhver föres Posten 6 Miile, og nedefter udj Dahlen til en gaard kaldet Hofland 1 Miil, dog ikun hver 3de Ugge; Postens övrige gang igiennem Sogns Fogderie er undertiiden til vands og undertiiden til Lands, hvor om Fogdens herved fölgende forklaring No 1: fra stæd til andet giver saadan oplysning, som mig og er bekiendt. Af lige bekostninger er Postvejen udj Nordhordlehn og Woos, baade til Lands og Vands; Men dog er Vejen Sommersdag ikke til Lands saa slem, som i Sogn. Hvorom Fogden Jessens forklaring No 2: underdanig giver oplysning;

Disse Postgaarder förer Posten, frem og tilbage af saadan omstendigheder, Ville Deris Höy-Grevelig Excellence, Naadig fornemme, at Postens gang eengang om Uggen med möje frembringes, og hænder det ofte, mit udj Sommers tiid, at den ikke kommer förend Tiirsdays Morgen, som er samme dag Posten gaar herfra, da den dog burde være her Löverdag eller Söndag, Og om Vinteren, skeer det tit, at den ikke kommer förend Torsdag eller Fredag. Jeg kand ikke udfinde noget bedre Middel til Postens försel her udj Amtet, end den allereede Anordnet er, Nemlig fra Postgaard til Postgaard, og om Postbönderne med een goed Karl fri for at bære Posten, og samme efter 10 Aars tjeneste ved Postens försel, for udskrifning maatte vere fri, troer ieg nok, Posten gikk vissere end nu.

Jeg haver og indhendtet Postmæsterens betenkning som herved fölger under No 3. Om hand meener at Post Cassen ved Postens gang 2de ganger om Uggen kunde formeeres; Men hand er af den meening, at den aldeelis ej formeeris. Thi Kiöbmands Correspondance her udj Byen, skeer mest med Skiibe det gandske Aar, og kand de paa saadan maade, snarere have svar end med Posten, som tager 5 Uggers tiid fra Kiöbenhafn inden svar kand have, om der og svares paa Breve som kommer om Torsdag med afgaaende Löverdags Post, fra andre inden-Landske Stæder, kand een Kiöbmand ikke vendte svar paa 8: 10: ja fleere Ugger; Og skulle dette forbydes, var det de handlende een u-bodelig skade. Det og blev vist at Hans Maj^{ts} Cassa ved Postens gang 2de gange om Uggen kom til at Liide Tab; Jeg indstiller det, og er med underdanig Submission.

Deres Höy Grevelig Excellence
Höy-Velbaarne H^r Stadtholder
Geheime Conferentz Raad og Kammer Herres

Underdanige tiener

Ulrich Kaas (sign)

Bergen

dend 2^{den} Augustj 1735”

Brev fra Ljømo i Elverum, datert 23. mars 1442

I Budstikka for mars i år side 2 "Oss nordister imellom" leser jeg "Men få av oss, om noen, kan ha brev fra før 1523". Jeg har imidlertid et brev datert

"fredaghen nest fore Marie Messo j langafastone anno domini MCDXLII ano", dvs fra før reformasjonen.

Teksten er formulert etter en oppfordring om å beskrive det eldste brev i egen samling og ble i 2010 presentert i NFF-varianten. For å gi et lite innblikk i språkets koloritt og hvorledes man uttrykte seg for nesten 700 år siden, er det gjengitt noen utdrag fra teksten. Brevet er noe mindre enn A4-format, og begge sider er illustrert.

Mitt eldste brev er veldig gammelt. Mitt eldste brev har ikke frimerker. Mitt eldste brev har ikke stempel. Mitt eldste brev er skrevet på skinn, ikke på papir. Mitt eldste brev har hatt blysegl, men disse har dessverre en gang i tiden falt av. Brevet kan ikke benyttes i en heimstedssamling fra Trøndelag fordi det er fra Ljømo (Elverum). Brevet er ikke lett å lese i dag og samtidig få med seg innholdet uten god lokalkunnskap og noe erfaring med gammelnorsk. Noen smakebiter fra enkelte deler av innholdet er gjengitt nedenfor.

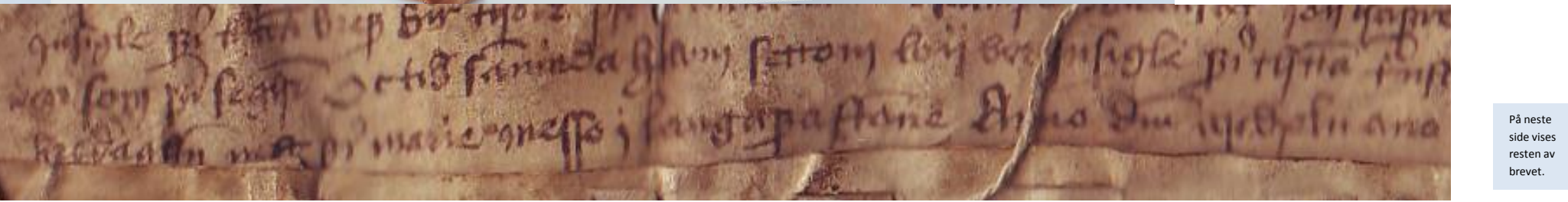
Brevet innledes med "That see ollom godhom kunnocht them som thetta bref sea æder høra at wj Rafwalder Niclison laghman a Oplandom, Hans Kønkeson, Lotthulfwer Olafson, Hakon oc Andres Kofsasyner, Amunder Gunnason, Bothulfwe Bothulfson oc Østen Endrithson sworne laghretto men kennoms j thesso brefwe at wj hofrum hørth oc seeth ifwerlæsith bref audhens a Liodhmo medh heilom oc oskaddom insighlom swa budhande ordh fraa ordhe som her efter sigher...".

Brevet handler om rettigheter til skog for Ljømo basert på utsagn av navngitte personer, som kan være gjenfortalt gjennom generasjoner. Følgende kan illustrere dette "...rikis myns wyrdleriggs herra Magnosær med gudhis miskun Noregs Swea oc Skane konongs...". Videre "...saa hafðhe oc Eilifwer Alaborg saakt theim at han war thaa før medher en Hakon kononger feor wester ifwer haf oc sagðhe sik thriatrina wærit hawa j dessa skogha gango...". Håkon 6 Magnusson var konge 1343-1380, hvis det er ham det refereres til?

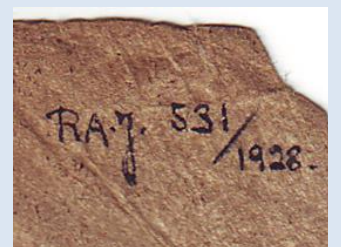
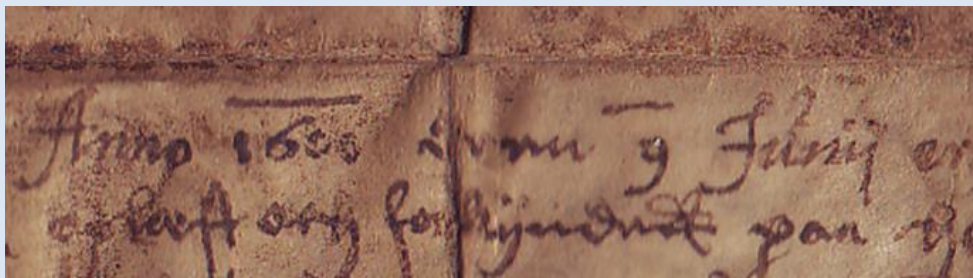
Brevet avsluttes med "Oc till sanninda her wm settom wj vor insigle fore thetta transcriftabref som gjort war j for(scrifne) Ljöfmo fredaghen nest fore Marie Messo j langafastone anno domini MCDXLII ano" (23. mars 1442).

Brevet er registrert og skrevet ut i Riksarkivet datert 29. juni 1928 (j.nr. 659/1928).

Jon Kvistedal

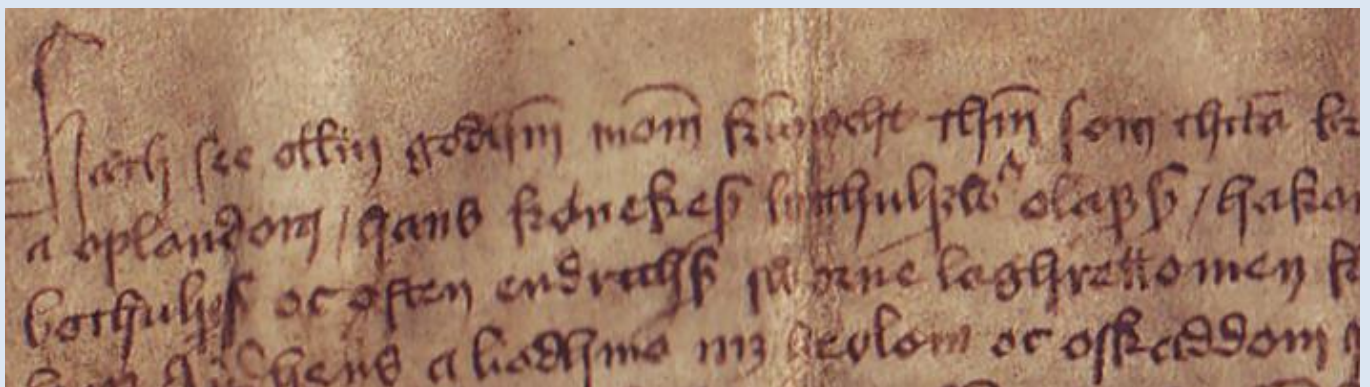
På neste side vises resten av brevet.

Riksarkivets journalføring av dette brevet.

Dette utsnittet fra denne "andre" siden av brevet viser at all teksten ikke er like gammel. Godt gjenbruk av skinn. Hele brevet er med til å vise en annen gammel betydning av "brev", nemlig dokument. Vi bruker det fortsatt i noen fraser som at vi "har brev på noe". I dette tilfellet dokumentasjon for eiendomsrett. Det er kanskje langt fra det vi i våre dager tenker på som brev. Men – i en annen tidsalder var dette den viktigste form for skriftlig kommunikasjon. Utsnittene viser også at skriftnormene heller ikke på denne tiden var helt stabile. Man lærte ikke lenger å skrive i klostre. De gamle katedralskolene hadde neppe en norm som vi kan sammenligne med den ensretting vi i nyere tid fikk ved innføring av formskrift. De som studerer noen hundreårs senere private og offentlige dokumenter i arkivene, gremmes ofte nok over mangel på normering.

Kan det være prydligere?

Postverket, eller Posten som det nå heter, har opp igjennom årene forsøkt å lære oss at:

Det er forbudt å sende penger i et alminnelig brev. Folk flest er vel lovlige borgere og avstår fra en slik "kriminell og lovbrytende" handling. Men, det er jo bestandig noen som prøver seg. Som regel går det vel bra, men ikke alltid.

Fig 1

Postverket var veldig strenge med overtredelser av disse bestemmelsene. Et godt eksempel er dette brevet sendt fra **Torød** på Nøtterøy **16 VI 1937**, adressert til Oslo. *Fig. 1.* Konvolutten er frankert med 20 øre som var korrekt porto for alminnelige brev opp til 20 gram på den tiden. Brevet ble ankomststempelt på baksiden med **Oslo 5 TUR** maskinstempel **16.6.37**. *Fig. 2*
Brevet må ha sett mistenkelig ut, det er jo ikke lett å gjemme mynter i et brev. Det er vel ganske vanlig å tro at Postverket åpnet slike forsendelser, men slik var det ikke. Forsendelsesforløpet kan fastsettes når vi ser på "Instruks for budformenn, brevbud og ilpostbud ved Oslo Postkontor" (1926).

Regler for brevbudtjenesten.
§5.
1. Budet skal så vidt gjørlig påse at forsendelsene:
.....
b. ikke inneholder penger eller verdigjenstander.
.....
2. Finner budet i posten forsendelser uregelmessighet ved forannevnte eller annen art, skal han straks levere dem til vaktstjefen.
.....
3. Det er straffbart:
.....
Å åpne lukkede forsendelser.
Å berøve nogen forsendelse dens innhold.

Vaktstjefen har nok i likhet med budet (eller evt. Sorteren) antatt at brevet inneholdt penger. Heller ikke han hadde anledning til å åpne et lukket brev. Men trolig han som har brukt blåblyant og skrevet **Penge? -40-** og **364** på konvolutten. I tillegg har han forseglett brevet som et verdibrev. (Fig 3) Reglene for behandling av slike brev fremgår av **Postreglement II 1933**, kapittel III, §§ 22 og 23 samt §§ 11 og 13. Den manglende frankeringen antas å utgjøre 20 øre som tilsvarer rek.-gebyret. det dobbelte av dette blir da 40 øre. Verdibrev t.o.m. kr 250 var uten assuranceavgift. Begrepet straffeporto er ikke brukt i denne sammenhengen i reglementet. Tallet **364** tilsvarer trolig et listenummer eller ankomstnummer. Kanskje brukt i utvekslingen av bokførte sendinger mellom budavd. og bankoavd. Deretter overtar Oslo postkontors bankoavdeling brevet og saken. De startet saksbehandlingen ved å gi brevet journalnr. **1266A/1937** (fig 4). Deretter sendte de brevet, mest sannsynlig sammen med følgeskriv til Oslo Moløkka (underpostkontor I). Bankoavd. skrev samtidig ut hentemelding til adressaten om at verdibrev 364 måtte hentes. Funksjonæren på Oslo Moløkka forholdt seg til reglementet, leverte brevet til frøken Alfild Haug som trolig måtte åpne det i funksjonærens påsyn. Hun fikk antagelig beholde brev og penger men måtte avgi konvolutten. Senderens navn og adresse var i dette tilfellet allerede der. Funksjonæren på Moløkka noterte **Innhold Kr 1 – en** på konvolutten.

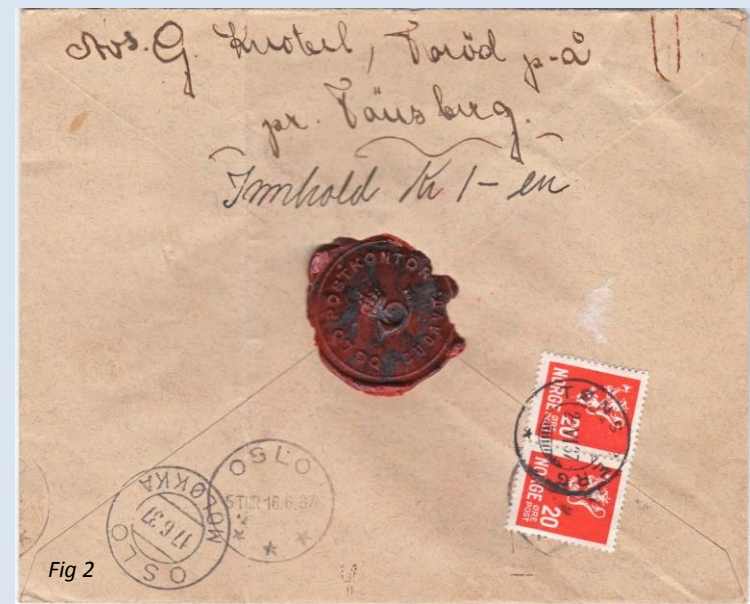

Fig 2

Dette brevet er et typisk eksempel på hvor alvorlig Posten så på slike overtredelser før i tiden. Nå til dags blir nok slike forseelser vanligvis ignorert.

Fig 3

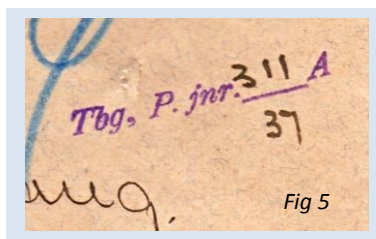

Fig 5

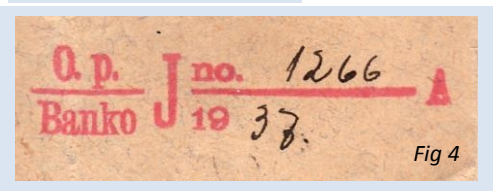

Fig 4

Forbudt i 1937, men ikke straffet annet enn med dobbelt manglende frankering når det var snakk om verdier under 5 kroner.

Deretter ble saken sendt til Tønsberg postkontor (i Postsakkonvolutt). Tønsberg opprettet egen sak, journalnr. **311A/37**. Ved Tønsberg postkontor ble avsender bedt om å betale portoavgiften på 40 øre, noe han/hun gjorde. Det ser vi av konvolutten. Saken ble trolig avsluttet med det. Hvorfor? Jo, Lov om Postvesenet av 8.juni 1928 hadde følgende straffebestemmelser:

§27. Hvis ikke strengere straffebestemmelser kommer til anvendelse, straffes med bøter
.....
4) den som innleverer til postførsel forsendelse som inneholder penger, frimerker eller tjenestemerker til verdi over 5 kroner uten å angi verdien, eller rekommandert forsendelse som inneholder penger, tjenestemerker eller frimerker til høiere Verdi enn tillatt i sådanne forsendelser, eller medvirker dertil. Jfr. § 13. (Loven gjengitt i Postreglement V 1935, postreglementets bilag.)

EN UTFORDRING :

Uregistrerte/sjeldne Prefilbrev (1845-54) til Portugal, av Finn Bjørke.

I følge NK er prefilbrev til Portugal blant de mest sjeldne. Det er det registrert kun 2 brev (Bergen type 1 blå og Christiania type 4B blå). Her viser jeg 3 brev (hvorav i alle fall to 2 ikke tidligere er registrert), alle til **Torlades & Co** i Lisboa.

1) Brev med **Bergen type 1 i svart**, stemplet **9-11-1846**

Brevet er vist i Fig 1A og 1B. Det ikke i NK registrert noen brev i svart farge til Portugal. Jeg har også tatt med baksiden av brevet for å vise alle transitt- og ankomst stemplene.

2) Brev med **Bergen type 1 i blått**, stemplet **15-9-1854**

Brevet er vist i Fig 2. Det er registrert et slikt brev i NK. Om det registrerte brevet er det samme som jeg har vist her eller et lignende, er jeg ikke sikker på.

3) Brev med **Bergen type 2 i blått**, stemplet **10-3-1854**

Brevet er vist i Fig 3. I følge NK er dette stemplet ikke tidligere registrert på noe utenlandsbrev. Både dette brevet og det i Fig 2 har tydelige avstemplinger så de kjente forskjellene i stemplene er åpenbare. (Bokstavene B, R og G samt tykkelsen og størrelsen på bokstavene)

Fig 1A

Fig 1 B

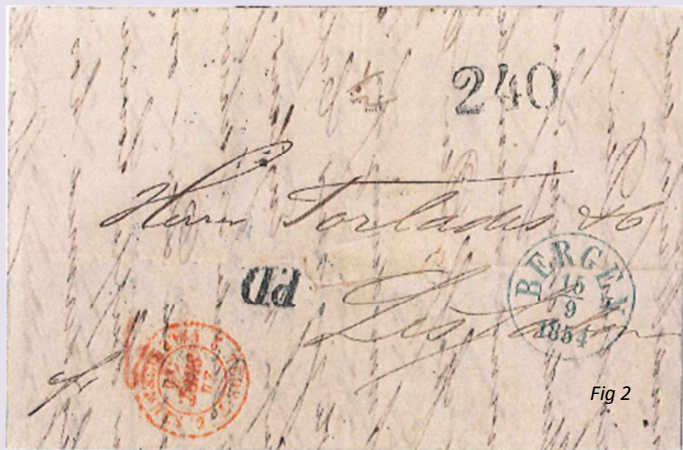

Fig 2

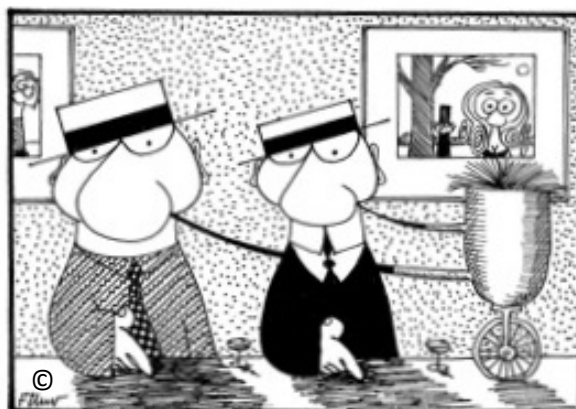
Fig 3

Utfordringen, til NPS-medlemmer med kunnskap om feltet, er nå å gyve løs på disse brevene og gi oss andre alle posthistoriske opplysninger om

- transitt- og portostempler/annoteringer,
- befordringsveier/måter,
- henvisning til sirkulærer,
- portoberegninger etc.

Finn Bjørke finn.bjorke@power.alstom.com

skanner gjerne baksiden av de to siste brevene og stiller dem til rådighet for de(n) som vil la kunnskapene sprudle i neste nummer av Budstikka. Manusfrist 10. 8.2014. Premie? Å komme på trykk + "Redaktørens takk".

Samlervenner

Landpostbudet og dyrtidstillegget.

Landpostbudene utover landet hadde til å begynne med en avlønning langt utenom statsregulativet. Arbeidet ble betraktet som en bistilling, og kombinasjoner som landpostbud og husmann eller småbruker, eller landpostbud og skomaker, var ikke uvanlig.

Bare landpostbud som gikk ut fra byene hadde lønn som postbudene ellers, det vil si i de byene der utgiftene til ombæringen var overtatt av staten. Ellers var det slik at stillingene ble besatt etter det såkalte anbuds- og kontraktssystemet. Dette medførte at den som la inn det laveste anbudet fikk jobben, og konkurransen presset lønningene ned. Da landpostbudene organiserte seg og hadde sitt første landsmøte i Stavanger i 1911, var krav nummer ett at kontraktssystemet skulle avskaffes.

I 1917 vedtok Stortinget at landpostbud som utgikk fra alle postkontorer som staten hadde overtatt, skulle gå inn i bypostregulativet. Forutsetningen var at de var i fulldagstjeneste, det vil si at de jobbet minst 8 timer daglig. Dette førte til sterk misnøye blant alle de landpostbudene i full jobb som hadde sin utgang fra et poståpneri. I 1922 fikk landpostbudene omsider sitt eget regulativ, blant annet basert på veilengde.

Men i 1924, under nedgangstidene på 1920-tallet, gikk regjeringen inn for å redusere budsjettet for landposttjenesten med en fjerdedel. Lobbyvirksomhet fra organisasjonene og bonderepresentantene på Stortinget fikk reduksjonen halvert. Dette førte ofte til at antall ukentlige turer for det enkelte landpostbud ble redusert, dermed gikk veilengden ned og vedkommende gikk følgelig ned i lønn.

Dyrtidstillegg var noe som ble innført som kompensasjon til de lavtlønte på grunn av inflasjonen under Den 1. verdenskrig. Bypostbudene fikk dette, men lønnsoppjøret i Staten i 1917 og 1920 ga gode generelle tillegg, samtidig som nedgangstidene satte inn.

Inflasjonen ble avløst av deflasjon. Dermed ble etter hvert dyrtidstillegget fjernet og lønningene ble redusert utover på 1920-tallet.

Landpostbudene hadde kanskje automatisk krav på et dyrtidstillegg etter innføringen av lønnsregulativet i 1922, men det står ikke direkte i noe av den litteraturen jeg har. Og kanskje forsvant det helt i 1924? Brevkortet som vises her, tyder på det. Brevkortet er stemplet ved Sand poståpneri 15 VII 24, og er adressert til Postmesteren i Stavanger. På baksiden står:

«Eg har ikkje fått dyrtidstilleg for siste fjerdingsår og tillet meg difor å spørja om omsaka til dette. / Vyrdsamt Ole J. Berge / landpostb. h.v.»

Hvis **h.v.** står for «hev vore», dvs. tidligere landpostbud, og **Ole J. Berge** er den samme som i 1910-folketellinga for Sand herred står oppført som født 24.12.1849, og yrke **husmand**, er det snakk om en virkelig veteran.

Han har i så fall i en alder av over 70 år gått med posten på landsbygda. Og han lurer på hvorfor lønningen det siste kvartalet var redusert. Og kanskje har jeg kommet fram til årsaken, uten at jeg kjenner svaret fra Stavanger postkontor.

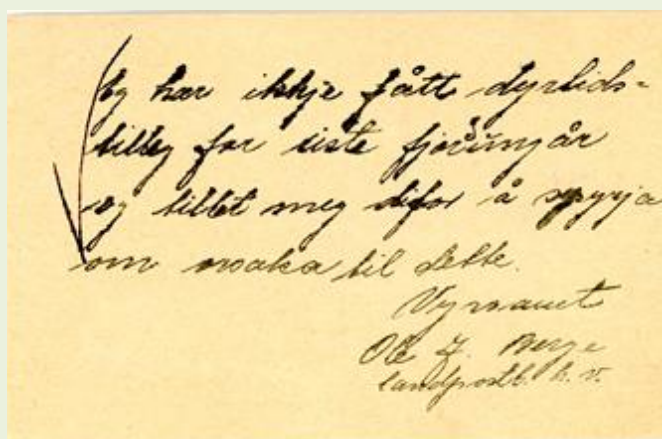
Stakkars **Eivind postmann** i Jan B. Andreassens artikkel (se s. 8-9) ble også rammet av et sparetiltak. Posten kvittet seg med en postmann på statsregulativ som følge av reduksjonen i bevilgningene, og kunne sette ut bipostruten på anbud. Selv om også sjåføren kunne ha litt landposttjeneste underveis.

Arvid Løhre

Kilder:

Trond Bergh: "Postvesenets underklasser i Norge" (1989), Norsk Postforbund, Oslo

O. L. Strøm: "Norsk Postforbund gjennom 40 år, 1901-1941" (1941), Kirstes Boktrykkeri / Norsk Postforbund, Oslo.

Posthistorisk lapskaus.

Disse bildene fra medlemsmøtet 29. mars viser at tradisjonene fortsatt lever. Ingen vil mistenke at grunnen til at medlemmer slutter opp om møtene i Selskapet, er servering. Men den bidrar selvsagt til at stemningen er god og møtene hyggelige. På samme måte som medlemmene ønsker kvalitet på posthistoriske objekter, tilstreber Selskapet at det er god kvalitet på lapskausen. Av bildet til høyre kan det ses at på bordet er det mer enn mat; redaktøren skimter både Budstikka, sakspapirer og gamle brev. Det utveksles mange meninger om posthistorie over god mat, kanskje også gode "posthistorier". Det gir god mening "å bryte brød sammen", selv om

det bokstavelig talt *her* bare er flatbrød. Fra venstre på bildene Bjørn Eirik Rasmussen, Jan Kr. Isaksen, Thore Habberstad, Øistein Haugen, Ole Jørgen Grann, Peer-Christian Ånensen, Øivind Rojahn Karlsen, Henning Mathiassen og Gunnar Melbøe. Av disse bor de fleste utenfor Oslo.

Fotograf som på alle andre møter: Arvid Løhre

Vårt eget arkivprosjekt:

En takk til Gunnar Sandbo!

Det pågår et arbeid med å rekonstruere et arkiv for Norsk Posthistorisk Selskap. Målet er at dette skal få sin trygge plass innen Arkivverkets avdeling for privatarkiv. Det er den beste måten å sikre vår egen historie, uavhengig av velvilje fra enkelte tillitsvalgte og i verste fall deres arvinger.

Dette har vi gjentatte ganger nevnt i Budstikka, og flere har kommet med gamle nummer av bladet. Det er nemlig ikke bare én institusjon som gjerne skulle

ha komplettert sin samling av medlemstidsskriftet vart. Først i rekken står vårt eget arkiv. Deretter har vi Nasjonalbiblioteket, der vi nå er pålagt pliktavlevering. Dette ble oversatt på 1990-tallet, og institusjonen i Mo i Rana skulle gjerne ha Budstikka komplett. Postbiblioteket på Maihaugen mangler også mye fra 1990-tallet, og biblioteket til det danske filatelistforbundet ønsker seg også gamle nummer.

Da jeg traff **Gunnar Sandbo** på et møte i april, hadde han med seg en stor pappeske full. Og han sa at hvis NPS fortsatt var interessert i å komplettere arkivet, kunne vi få esken. Der var de første 10-12 årgangene av Budstikka. Ikke bare det, han hadde tatt samlet vare på alle andre utsendelser fra Selskapet siden han ble medlem i november 1984. Dermed fikk vi også en helt ny arkivpost med utsendelser fra styret, fra da og så lenge det ble gitt referater og informasjon på papir utenom Budstikka.

Dessuten protokoller fra årsmøtene. Der vi tidligere bare hadde moderne faksimiler – kunne de nå byttes ut med originalversjoner. Vi har endelig en komplett samling av Budstikka til eget arkiv.

Til Nasjonalbiblioteket mangler vi bare fem utgaver.

En hjertelig takk på vegne av styret og alle medlemmene i Norsk Posthistorisk Selskap til Gunnar Sandbo! Du har gitt et verdifullt bidrag til vårt arkivprosjekt.

Tekst og foto ved sekretæren, *Arvid Løhre*

Fra medlemmenes 5-minutter møtet 29. mars 2014:

- Arvid kunne hilse fra **Per Kindem**. Hvis han hadde vært til stede selv, ville han ha reist seg og reklamert for den regionale frimerkeutstillingen «**Haldenfil**», 20.-22. februar 2015. Foreløpig påmeldingsfrist var allerede 1. mai. (Kanskje fortsatt mulig å melde seg på?) Og regionen som kan delta: HELE LANDET!
- **Øyvind Midtli** kunne nok en gang vise fram en postsekk han hadde fått tak i. Han hadde et profesjonelt oppdrag i en hage, da han så den hang der. Det var nok ikke mange i forsamlingen som ikke hadde gjort det samme som ham, pent spurt om å få overta den. For den var merket «Tilhører / Kr.a Omk. Kontor», og var utstyrt med posthornlogo av 1907.

Siden Kristiania Omkarteringskontor ble omgjort til Reiseavdelingen 1. juli 1918, kan den helt sikkert dateres til perioden 1907-1918. En 100-åring, med andre ord. Artig!

OPPHØRSSALG – Siste sjanse – Spesialtilbud

Vårt æresmedlem **Tore Gjelsvik** har meddelt at han har skrevet sin siste bok. Tidligere i år har han sendt spesialtilbud til forbundsklubbene fra sitt gjenværende lager av sin produksjon. Tilbudet ble referert på vårt medlemsmøte 29. mars. For våre medlemmer er siste bestillingsfrist satt til 31. desember 2014. Deretter vil bøkene bli trukket ut av salg. **Tilbudet er 50 % rabatt på listepriene, portofritt.** Dette gjelder ikke bare titlene fra Tores egen produksjon men for oss også restopplag av bøkene av hans ektefelle, kunsthistorikeren og maleren **Magni Moksnes Gjelsvik**.

Magni Moksnes Gjelsvik : (Alle bøkene rikt ill. og i A4-format)

- **John Savio. Hans liv og kunst** kr. 498
- **Vincent van Gogh. Hans liv og kunst** kr. 498
- **Halvor Sandø og hans kongelige elev Prinsesse Astrid** (2007) kr. 348
- **Bjarne Rise. Norges første surrealist** (2005) kr. 498
- **Lars Tiller i sentrum. Fra Bjarne Ness til Gruppe 5** (2003) kr. 498
- **Hannah og Hans Ryggen. Deres eventyrlige liv og kunst** kr. 498
- **Oddvar Alstad. Hjerne og hjerte.** (Hovedfagsoppgave, B5-format, 1987) kr. 98

Tore Gjelsvik: (Alle bøkene rikt ill. og i B5-format)

- **Statens postdampere 1827-1870** (2009) kr. 298
- **Jernbane og post gjennom Meråker** (2008) kr. 350
- **Noen tanker om filateli** (hft) (2007) kr. 180
- **Publikasjoner av sivilingeniør og filatelist Tore Gjelsvik MNIF RDF MNFF født 25. april 1931** (hft) (2006) kr. 90
- **The Nordland Post Office – on land and at sea.** (2005) kr. 498
- **Norway – The Skilling Oscar Stamps** (2002) kr. 498
- **Jernbanen Thronhjem-Støren og dens pakkefrimerker** kr. 250
- **Norway Number One. The new handbook, second ed.** kr. 350
- **Postal History of the Norwegian Hamburg Line 1853-1865** kr. 298

Bestillingsadresse:

Tore Gjelsvik, Ranheimsliveien 29, 7054 Trondheim, tlf. 73 57 15 35

FORSLAG PÅ TO NYE MEDLEMMER:

Carl Gøran Scheve, Siggerud, foreslått av Bjørn Eirik Rasmussen og støttet av Thore Habberstad. Han er bidragsyter til håndboksarbeidet på 1909-utgaven. Han samler den samme utgaven, deriblant på destinasjoner og stempler.

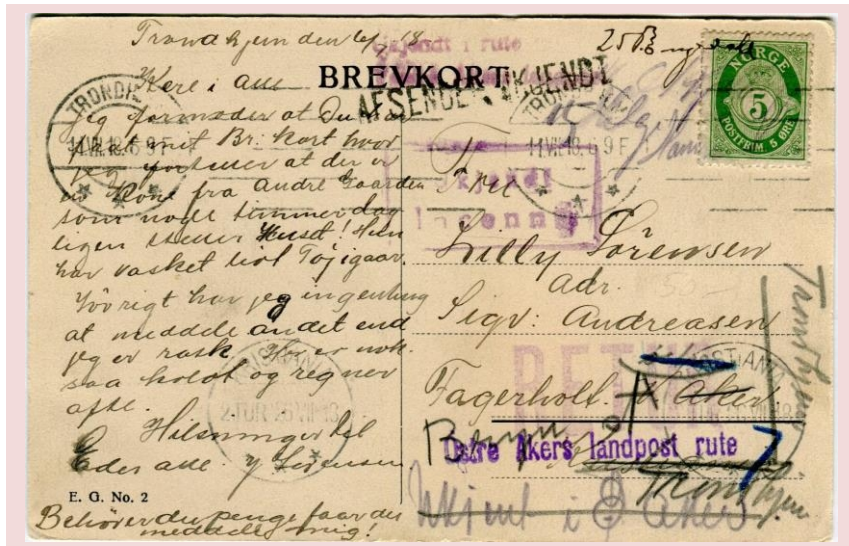
John Olav Birkeland, Drammen, foreslått av Arvid Løhre og støttet av Arne Thune-Larsen. Han er en aktiv utstiller i posthistorisk klasse, og har oppnådd 84 poeng for sitt eksponat «Drammen posthistorie 1846-1910».

1814

Den norske riksløven har hatt mange former. Løve med hellebard ble vanlig i unionstiden med Danmark. Den inngikk slik i enevoldskongens våpen til 1819. En tilsvarende løve ble brukt i Norges flagg fra våren 1814 til 1821. I det "nye" norske riksvåpnet fra 1844, som vi kjenner fra våre første frimerker, ble hellebarden skiftet ut med den gamle norske øksen. Løven er fortsatt "rikets" symbol.

Mottager ukjent – Avsender ukjent

I et av mine mange brevalbum kom jeg en kveld over dette brevkortet. Det har stått der i mange år, men først nå fenget det min interesse, og jeg begynte å studere det nærmere. Kortets forside har motiv av en nipsfigur som viser en liten gutt på alle fire, som titter inn i ansiktet på en hund. På sokkelen til figuren står det «Kan du inte tala?». En apropos til kortets bakside?!

Kortet er datert Trondhjem den 6/7 18 og stemplet med rullestempel Trondheim 11.VII.18.

Det er sendt til **Fru Lilly Sørensen** med **adresse Sigv. Andreassen, Fagerholt i Aker**.

Her er det stemplet med linjestempelet **Østre Akers landpost rute**. Det er påsatt et tall med blå skrift, og jeg tolker det til et 7-tall.

I Østre Aker er denne fru ukjent og dette er behørig dokumentert. Det er en påtegning, **Ukjent i Ø. Aker**, som senere er overstreket. Det er også et stempel som jeg med litt godvilje, god lupe og litt fantasi, antar har teksten «**Ukjent i rute Østre Aker landpost**».

Kortet har også stempel **Kristiania 2 tur 16.VII.18**.

Deretter er det påsatt et **RETUR** stempel og sendt tilbake til Trondhjem. Her har kortet blitt stemplet med **AFSENDER UKJENT**. Altså finner man heller ikke den som har sendt kortet.

Signaturen til avsenderen kan tydes til J. Sørensen. Kortet er også stemplet med et firkantstempel av typen «**Ukjent Inconnu**» Hvilket postkontor som har stemplet med dette vites ikke, men det er det sikkert mulig å finne ut av, for de interesserte, ved å se på hvem som hadde fått utlevert et slikt stempel. Det er også en blekkpåtegning som binder frimerket til kortet. Denne har jeg ikke klart å tyde.

Tar gjerne i mot forslag til hva dette kan være!

Selve innholdet i brevkortet avslører heller ikke hvor avsenderens adresse.

Her skriver han om at en dame fra nabogården nå steller i huset noen timer daglig, før han forteller at det er kaldt og regner mye. Til slutt skriver han: «**Behøver du penge faar du meddele mig!**».

Men den beskjeden fikk jo aldri fru Sørensen. Vi får håpe det gikk bra med henne i hovedstaden, enten hun var hans kone eller kanskje datter?

Dette kortet har kanskje ikke den største posthistoriske interesse, men jeg synes det er et fint eksempel på hvordan posthistorie og slektsforskning kan henge sammen. I en tid hvor medlemstallet i frimerkeklubbene er nedadgående, kan denne koblingen kanskje være en mulighet til å samarbeide med andre interesseforeninger med sammenfallende interesser, f. eks. historielag og slektsforskerlag.

Erik Lunde

Redaktøren har sett litt på kortet og konsulterte folketellingen fra 1910. **Fagerholt** var et lokalnavn i **Vestre Aker** med et titall eller flere beboere i 1910, så adressen har eksistert, selv om mottaker er ukjent. Ingen med adresse Fagerholt het Andreassen i 1910.

(Fagerholt var også stedsnavn i Vestby, Asker og Kråkstad, men de var vel for langt unna Aker.) Fagerholt står ikke i Oslo byleksikon, men i folketellingen var flere av beboerne fiskere så jeg antar at det var mellom Lysaker og Skøyen. Jeg bor selv innen det som den gang het Vestre Aker og som inntil 1947 omfattet det meste av Aker kommune vest for Akerselva/Maridalselven). Det finnes en rekke lokalhistoriebøker for området, men disse har jeg ikke konsultert. Kortet er fra 1918 og folketellingen fra 1910 er dessverre ikke enkleste sted å lete. Noen passende Lilly Sørensen finnes ikke i landet da, men hun kan være gift Sørensen senere. Avsenderen lar seg heller ikke umiddelbart finne i eller nær Trondhjem i 1910. Hadde det vært i forbindelse med slektsforskning ville jeg nok lett grundigere, både med Trondhjem/Trøndelag og med Fagerholt. Og hvilket fornavn initialen står for, er jo bare ukjent.

Det sikre er at kortet har funnet frem til Eriks gjemmer !

PEK

Noen av Hans Waanders verktøy/originaler

Posthistorie, filateli eller "bare" kunst?

Det hender at jeg snubler over noe i samlingen. Noe som det er lenge siden jeg har sett. Ikke at jeg har glemt det, men...

Slik er det sikkert også med dere andre. Gjennom fire årtier var jeg jevnlig på bokmesser i "embets medfør", nå til dags bare for å treffe gamle venner. På messer i Frankfurt hadde jeg oftest tid og anledning til å se også på kunst og **bokkunst** og ble kjent med noen forleggere i denne kreative delen av bokbransjen.

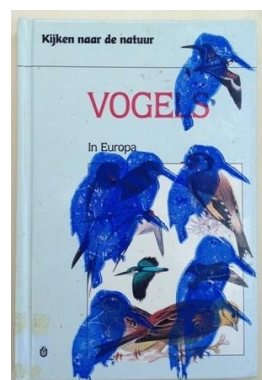
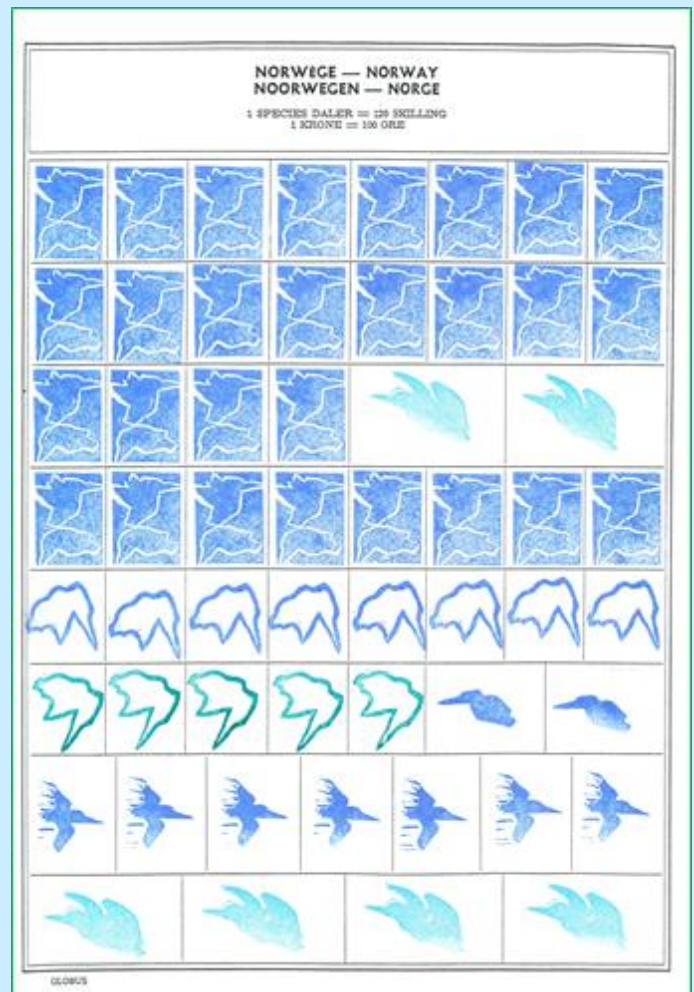
Midt på nittitallet kjøpte jeg fra forleggeren og galleristen **Johan Deumens** noen helt spesielle *bøker med nær relasjon til filateli*. De var laget av den nederlandske grafikeren **Hans Waanders** (1951-2001).

Waanders' produksjon ble omfattende, rundt 200 boktitler i tillegg til annen grafikk. Det spesielle med hans bøker var at opplaget gjerne var på 1, 3 eller 10 eksemplarer.

I det meste av hans aktive kunstnerliv var hovedmotivet "**Kingfisher**" eller **Isfugl**. Slik er det også i de to frimerkealbumene jeg har fra hans produksjon. Bare det ene har en slags relasjon til Norge. Jeg viser her **Norgesiden** i hans **Globus** verdensalbum, fra 1995 (Nr. 3 av 3 signerte album)

Frimerker vi aldri har sett eller får se (?)

Til venstre en av de 42 sidene i en av hans andre signerte bøker. Boken er et unikat. Hver eneste frimerkeillustrasjon har han stemplet inn fra sine håndskårne originaler. Albumsidene er linjetagget 11.

Waanders hadde separatutstillinger i en rekke "galleries of contemporary art" i flere verdensdeler og er representert i en rekke kjente kunstmuseer.

Jeg er ikke i tvil om at Hans Waanders hadde en forkjærlighet for frimerker og filateli. I begynnelsen av nittitallet laget han unikat-kunst av gamle frimerke kataloger. Isfugl er en relativt sjelden fugl i Norge, slik jeg antar at Waanders isfugler også er. *Per Erik*

Den norske posten ble opprettet i 1647. Litt forenklet kan vi si at i den første tiden ble posten bestyrt av nederlandereren **Hendrik Morian**, senere av **Selio Marselis** og deretter hans sønn **Gabriel** fram til 1671 da **Albert Schumacher Gyldensparre**, bror av Peder Griffenfeld, overtok driften. **Ulrik Frederik Gyldenløve** var generalpostmester fra 1676 fram til 1681 da **Christian Gyldenløve** «arvet» embetet. I 1685 gikk det videre til broren **Ulrik Christian Gyldenløve**. Begge de to sistnevnte var bare 7 år da de fikk embetet og inntektene (Weidling, 2000). I 1719 ble det privatdrevne postverket overtatt av staten, og det ble opprettet et Norsk postkontor i Kjøbenhavn (Berrum, 1902). Fra tiden før Christian VII ble konge skal bare hovedtrekkene for fremsending av verdibrev omtales, da det knapt kjennes norske pengebrev før på 1760-tallet¹.

I postverkets spede barndom ble vanlige brev og brev som var ilagt penger, sendt med den ridende posten der avstanden mellom sender og mottager var så stor at formidling med fotpost/kurer ikke var aktuelt, og «agende post» ikke var etablert.

Poststrytteren ble symbolet på selve posttjenesten (fig. 1).

De ridende og agende poster.

Begrepet "ridende Poster" kan en ikke ta helt bokstavelig. Fra 1783 ble brevposten på en del hovedruter befordret med hest og vogn. Årsaken til dette var at postmengden hadde økt og det ble umulig å skaffe hester som både var raske og sterke nok til å frakte de tunge postsekkene. Kontrahentene fikk derfor lov til å bruke vogner til postbefordringen der hest og rytter ikke strak til. Vognene som ble benyttet var av ulik konstruksjon.

I 1790 sendte General Postamtet en tegning til Postkontorene på hovedruten som viste hvordan et kjøretøy til befordring av posten skulle konstrueres. Hovedkravet var at vognen bare skulle ha 2 hjul og være lett. Den danske postmesteren Fr. Olsen beskriver hvordan en egnet ekipasje til fremføring av brevposten skulle være:

"En Postkarriol skulde være paa to Hjul og have Aabninger i Bunden, for at Regnvandet kunde løbe af. Den skulde være rødmalt og forsynet med en anselig Bagklap, hvorpaa det kgl. Vaaben med Krone over og Posthorn nedenunder skulde være tydeligt og vel anbragt. Den maatte ikke være større, end at der var Plads til Postillonen og Brevsækken. Postillonen skulde bære rød Klædes Kjortel med gult Underfor og gule Klædes Opslag, en rød Klædes Kabuds² med gult Underfor og Klap. Paa Bryst og Kabuds skulde være anbragt Postskilt." (Olsen, 1903 s. 279).

Fig. 2

Frimerket som er gjengitt i fig. 2 viser en tilsvarende vogn som ble benyttet av postvesenet i *Thurn og Taxis* til transport av brevposten.

Risikoen forbundet med forsendelse av verdisaker med den ridende posten ble ansett å være stor da transporten også kunne foregå om natten. Det ble derfor bestemt at der det var opp-

Note 1: For flere historiske data vises til Toke Nørby, Fr. Olsen, Berrum og Schou – se kildehenvisningene på side 23.
Note 2: *Kabuds* eller kabuss (flere skrivemåter) er en gammel betegnelse på spesielle hodeplagg.

Fig. 1 Postkort tegnet av R. Christiansen: **Dansk Ridende Post.**

rettet «agende post», som tok med seg pakkeposten, skulle all verdi-post fremsendes med denne. Dette går klart fram av postordningen fra 25. desember 1694 (Schou, del I s. 703) der det i § 8 bl.a. heter:

«Og da ingen Pakker eller Breve, hvorudi Gods, Penge eller Klenodier ere indlagte, ei heller større Pakker, end de, som veier 50 Lod, maae af Postmesterne annammes og med den ridende Post sendes. Saa skal saadant saavel som alle Kgl. Fr. med de agende Poster fremsendes, og derfor, Forordningerne undtagne, betales efter Taxten.»

Vognene som ble benyttet til de *agende Poster* var større og ofte lukket slik at de også kunne medbringe passasjerer. De *agende Poster* ble i begynnelsen betjent av "Vognmandslavenes Interessenter" som hadde egne kjøretøy.

I 1777-78 anskaffet Postvesenet 4 holstenske postvogner. Disse var forholdsvis store, og enkelte vognmenn vegret seg for å befordre dem for den betaling de hadde fått tidligere da de betjente mindre vogner. Problemene som dukket opp ble løst ved at Generalpostamtet fikk utvirket en kgl. resolusjon som åpnet for å kontrahere personer utenfor *Vognmandslavene*. Etter hvert som behovene meldte seg, ble det anskaffet større vogner, og i 1798 ble den første diligensen i Danmark satt i gang mellom Kjøbenhavn og Helsingør. I denne var det plass til 9 personer innvendig og en hos kusken. Kanskje vognen var om lag som vist på fig. 3 ?

Fig. 3. R. Christiansen: **Diligencen fører ud gennem Vesterport**

Før 1760 var det ikke etablert fast agende post mellom Danmark og Norge. Imidlertid hadde mengden av brevpost vokst også i Norge, og i tillegg var det behov for å få regularitet i forsendelse av pakkeposten. Samlet førte dette til at det ble bevilget penger til en agende post mellom København og Christiania ved kgl. res. av 21. juli 1759 (Olsen, 1903, s.207).

Bankobrev introduseres.

Etter at *Den Khavnske Assignation- Vexel- og Laane-Bank* i 1736 fikk anledning til å utstede pengesedler som kunne innløses i dansk courantomt, oppsto det en ny art postforsendelser. Fordi bankosedlene, som var klare til bruk i 1737, ble regnet som **dokumenter**, kunne brev med bankosedler etter da gjeldende regelverk fremsendes med de ridende poster. Dette går fram av en forordning datert 31/12-1734 (Schou, del III s. 160). I paragraf V heter det:

«Tykke Breve, hvori ere Vexler, Regninger eller Documenter (hvilke indtil 50 Lods Vækt maae sendes med de ridende Poster), skal, ligesom hidindtil, efter Vækten betaales, nemlig et Lod, imod et enkelt Brev at regne, dog saaledes, at Brevet betaales for sig og Vexler, Regninger og Documenter for sig....»

Etter denne ordningen ble det billigere å sende bankobrev med den ridende posten, dersom sedlene veide under ½ lod, sammenliknet med taksten som gjaldt for de agende poster (Olsen, 1903 s. 182). Dette må ha blitt funnet urimelig, og forskjellen i takstberegningen ble justert ved en Plakat datert 13/9-1751. Her ble det bl.a. opplyst:

«At Banco-Sædler herefter maae sendes baade med den agende og ridende Post, imod at derfor paa agende Post betaales halv saa meget som for rede Penge (g), efter Taxterne af 4 Febr. 1735 og 17. Julii 1750....» (Fogtman's rescripter.)

Selv om det nå ble rimeligere å sende bankobrev med de agende poster, fortsatte mange å benytte den ridende posten til pengeforsendelser. Etter hvert ble det klart at det var for risikabelt å sende penger med postrytterne. Det ble da også rapportert om flere tilfeller der verdiforsendelser var kommet bort (Olsen, 1903 s.183). Dette førte til at regelverket ble strammet inn.

I en plakat fra General Post Amtet datert 31. desember 1773, bygget på Kongelig resolusjon av 23/12 s.å.. heter det bl.a.:

«Ang. at Banco=Sedler og de Kgl. Obligationer, som ikke lyde paa nogen bestemt Eier, skal sendes med de Kgl. agende Poster, og det mod en ringere Taxt end forhen. (Til desto større Sikkerhed, saavel for det Almindelige, som for den ridende Post).³

- 1) *Overalt i de Kgl. Lande, hvor agende Poster ere anordnede, skal herefter alle Banco=Sedler, saavel som andre Penge og Klenodier, efter Post=Ordn. 25/12 1694. 8§, aleneste med dem sendes, hvilke derfor skal være ansvarlige. Og maae med de ridende Poster Banco=Sedler aldeles ikke modtages, enten de tilhøre en Kgl.Kasse eller private Personer.*
- 2) *Ligeledes skal de agende Poster alene befordre de Kgl. Obligationer, som ej lyder paa nogen bestemt Eier, og altsaa ligesom Banco=Sedler uden Transport ere gyldige i hver Mands Haand.*
- 3) *Den forrige Taxt herpaa nedsættes, saa at den ridende Post=Taxt overalt lægges til Grund, og 1 til 100 Rdlr i Banco=Sedler betaales som et enkelt Brev; 100 til 150 Rdlr, som 1 ½ Brev; 150 til 200 Rdlr, som et dobbelt Brev, o.s.v., enten Summen er i store eller smaa Sedler. For benævnte Kgl. Obligationer betaales halv saa meget, som Summen, hvorpaa de lyde, skulde koste i Banco=Sedler.»⁴*

(g) Sees i Plac. 13 Sept. 1751; men denne og Rescriptet bortfalde ved Plac. 31 Debr. 1773, 21 Junii og 19 Sept. 1777; Prom, 14 Junii 1774 og Plac.(i Rescr.) 12 Sept. 1775.

Note 3: Forandret og nøiere bestemt ved agende Post=Taxt 23 Febr. 1788. III Art. Litr. C og D.

Note 4: Ved en skrivelse fra 15/2-1745 skulle alle sedler betaales etter vekten.

Imidlertid ble ikke forholdene spesielt bedre, og med brevposttaksten fra 28. mars 1801 ble det innført straff for dem som sendte verdisaker med den ridende posten. Selv om mulkten som ble introdusert var forholdsvis beskeden, hadde myndighetene tro på at denne ville føre til at verdibrev deretter ville bli sendt med "den agende Post". I § 5 står det:

«..I Fald der handles imod dette Forbud, og det Forsendte ikke skulde behørigt komme tilstede eller blive afleveret, intet Ansvar haver, ogsaa for Fremtiden i det Fald, at bemeldte Placat overtrædes, erlægges en Mulct af een Procent af det Forsendtes Beløb eller Værdie til Generalpostamtets Fattig-kasse..»

Til tross for at portotaksten for pengebrev ble nedsatt slik at satsene for *den ridende posten* skulle legges til grunn også for transport via den *agende posten*, samt at det ble innført straffegebyr, ble det fortsatt syndet mot bestemmelsene. Igjen ble regelverket strammet inn ved en *placat* fra General Postdirectionen datert 16. juni 1809, på grunnlag av Kgl. resolusjon av 10/6 s.å. Her gjentas regelverket for ekspedisjon av verdisaker og penger slik det ble fastsatt i tidligere bestemmelser, og straffen for overtredelse skjerpes.

Etter de nye bestemmelsene kunne **verdiene konfiskeres**.

I Placaten heter det bl.a.:

«Endskjønt saavel Pl. 31 Dec. 1773, som den 5 § i Brevposttaxt 28 Mars 1801, befaler: at Penge ikke maae forsendes med Brevposterne fra de Steder, hvor Pakkepostkontorer ere oprettede, saa har dog Ærfaring viist, at den for Overtrædelsen heraf i bemeldte Brevposttaxt fastsatte Mulkt af een Procent af Beløpet eller Værdien af det Forsendte ikke har kunnet fremvirke det tilsigtede Øiemed. Kongen har dessaarsag, paa Generaldirectionens Forestilling, bifalt følgende: Naar Bankosedler, Penge, Kostbarheder og Obligationer, som lyde paa lhendehaveren, vorde forsendte med Brevposten fra de Steder, hvor Pakkepostkontorer ere oprettede, skal Beløpet eller Værdien af det Forsendte konfiskeres og tilfalde Angiveren.»

Ordningen med denne straffen ble gjentatt i 4. ledd i den omfattende brevposttaksten fra 20. juni 1809. Sett i lys av dagens etikk synes det uvirkelig at regelverket oppfordret til angiveri.

Krigstiden 1807-1814.

Alt før denne taksten ble lansert, hadde krigen der Danmark/Norge ble involvert brutt ut. Fra oktober 1807 ble den sjøveis forbindelsen mellom landene hindret av engelske krigsskip som oppbrakte de små fartøyene som forsøkte å opprettholde postforbindelsen over Skagerrak. Båtene var ofte åpne og flere av dem var ikke større enn 30-35 fot. Vær og vind ble derfor ofte en like stor eller større "fiende" enn de engelske krigsfartøyene. Båtene var om lag slik fig. 4 viser.

Fig. 4

Overfarten var svært farefull, og postverket fraskrev seg ansvaret for tap av vanlig post og verdipost, og gjorde publikum oppmerk-som på dette i et P.M. alt i august 1807.

Da General-Postamtet efter allerhøjeste Befaling af 15de Iuli 1807 har truffen den Foranstaltning, at en Postgang vorder indrettet imellem Fladstrand i Jylland og Frederiksværn i Norge, saalænge de nærværende Conjunctioner gjøre saadant nødvendigt, saa haver det Kongelige Postconceit fra Modtagelsen af denne Skrivelse og indtil videre at afsende alle til Norge og Sverrig bestemte Breve, der hidtil har gaaet over Kiøbenhavn og Helsingøer, til Fladstrand.

For de til Norge bestemte Breve vedbliver den hidtilværende Vart og Portoen bliver at beregne, som om de bleve befordrede paa den sædvanlige Route; derimod blive Brevene til Sverrig at fransgøre til Frederikshald saaledes, at der for ethvert enkelt Brev tillægges den hidtil bestemte Porto til Helsingøer 5 Lb. o. s. v.

Vel forbydes det ikke at modtage Pengebreve eller andre Sager af Værd til Forsendelse med bemeldte Post, men det maae i saa Fald udtrykkelig tilkendegives Afsenderne, at Forsendelsen stæer paa deres egen Risiko og at Postcassen aldeles intet Ansvar overtager sig i saa Henseende, da det er gjort vedkommende Skippere, som overføre Posten, til Pligt at kaste Postsækken overbord og ned-sænke den, naar fiendelige Krydsere skulle nærme sig og ikke kunne undgaaes,

København den August 1807

Den 14. mars 1808 erklærte Danmark/Norge krig mot Sverige. Med det ble også landveisforbindelsen via Sverige brutt, og pakkeposten stoppet på det nærmeste opp. Dette førte til at General-Postamtet den 26. juli 1808 kunngjorde at det ikke skulle sendes penger mellom Danmark og Norge.

Et Sagttagelse af det Kongelige Post-Kontor communiceres herved, at med Posten mellem Danmark og Norge, maa ej indtil videre sendes Penge.

General-Postamtet den 26de Juli 1808.

M. Lange *M. Rosenwinge* *M. Hauch* *M. Monrad*

Denne ordren sto ved lag inntil det ble sluttet fred mellom Danmark/Norge og Sverige i Jönköping 10. desember 1809, og posten igjen kunne sendes gjennom Sverige fra januar måned i 1810. Det første året var det bare brevposten som fikk passere, og først våren 1811 kom «Expresse-Indretningen» i gang, slik at pakker og penger igjen kunne utveksles mellom landene. Dette ble kunngjort i en skrivelse datert 9. april 1811.

Da en autoriseret Expresse-Indretning nu igjen er bleven indført mellem Kiøbenhavn og Christiania, og Pengeremisser derfor mellem Danmark og Norge, ligesom det før Krigen fandt Sted, kunne sendes med den norske Expresse, saa ophæves ifølge heraf de ihenseende til Penges Forsendelse mellem Danmark og Norge ved Circulairens ordren af 21de April f. A. under Krigen fastsatte Bestemmelser.

Hvilket herved meddeles det Kongelige Postkontor til fornøden Underretning.

General-Postdirectjonen den 9de April 1811.

Hauch. Lange. Harbou. Monrad. Rosenwinge Kolderup.

Den 15. juni 1811 ble det foretatt justeringer i de norske brevportotakstene, utsendt fra General Postdirectionen. I portotakstene ble regelen opprettholdt om at pengebrev bare måtte sendes med pakkeposten der dette var mulig. I ledd 4 i taksten blir det gjentatt at brev med verdiinnhold, fremsendt via brevposten fra steder der det var innført pakkepostordning, skulle konfiskeres og innholdet tilfalle angiveren.

Befalingen ble stående inntil Norge ble adskilt fra Danmark i 1814, og nye postinstruksjoner gradvis ble innført.

Etter hvert som distribusjonssystemet ble endret, og de "ridende og agende Poster" ble avløst av andre kommunikasjonsmidler, ble også passusene om å konfiskere ulovlige bankoforsendelser tatt bort.

Kilder og litteraturhenvisninger:

Hans Berrum (1902):

Norges Posthistorie 1647-1814.

Kristiania: J.W. Cappelen

"Fogtmans Rescripter":

Kongelige Rescripter, Resolutioner og Collegialbreve for Danmark og Norge, udtogsviis udgivne i chronologisk Orden, ved Laurids Fogtman.

V. Deel. 1. Bind. 1746-1754. Kiøbenhavn 1787. Trykt paa Gyldendals Forlag.

Toeke Nørby (2014). *Kapitel 02 – Lidt om Pengeforsendelser 1625-1753.*

<http://norbyhus.dk/artiklermm/kl/kl02.html>

Fr. Olsen (1903).

Postvæsenet i Danmark som Statsinstitution indtil Christian VII's Død (1711-1808). Bind II. Kjøbenhavn i Kommission hos J. Frimodt.

Jacob Henric Schou (1795-1813).

Cronologisk Register over de Kongelige Forordninger og Aabne Breve, samt andre trygte Anordninger.. Deel I til XVI. Kiøbenhavn: Ulike trykkerier.

W. Wasenden (2011).

Fra fred gjennom krig til fred 1807-1814. En posthistorisk framstilling.

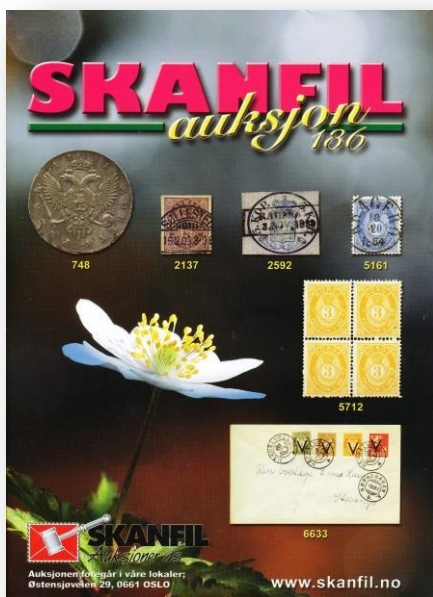
Asker: Ped-Tjenester AS, Postboks 270, 1377 Billingstad.

T. Weidling (2000).

Eneveldets menn i Norge. Sivile sentralorganer og embetsmenn 1660-1814. Riksarkivaren skriftserie 7.

Oslo: Riksarkivaren

Brevposttakstene og ulike sirkulærer fra de aktuelle periodene, samt foto, postkort og dokumenter fra egen samling.

187. aukstsjon 18. og 19. juli 2014

73. aukstsjon 7. og 8. november 2014

BUDSTIKKA

mottar trykningsbidrag fra fglgende firmaer

SKANFIL A/S

Frimerkehuset AS

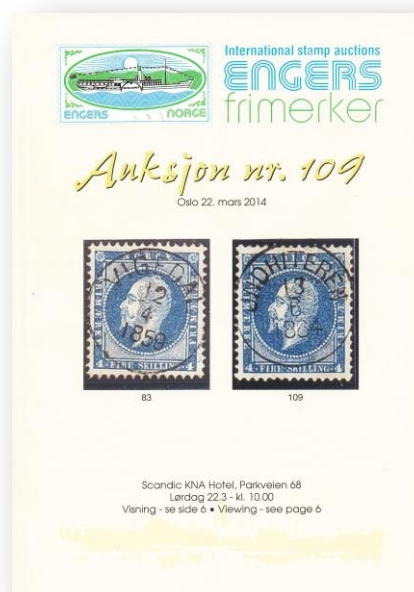
Kjell Germeten A/S

Engers Frimerker

Norsk Posthistorisk Selskap takker for bidragene.

86. aukstsjon 28. og 29. november 2014

110. aukstsjon 10. og 11. oktober 2014